

Otvoreno pravosuđenje

MATEA ŠTEFANIĆ*

Pregledni znanstveni rad

UDK: 347.939.7:347.937.01

342.722:347.939.7(497.5)

Sažetak:

Ovaj rad analizira načelo otvorenog pravosuđenja u modernom hrvatskom građanskom parničnom postupku. Načelo otvorenog pravosuđenja nalaže sudu da stranke upozori na njihovu obvezu predlaganja relevantnih činjenica i dokaza u postupku te da s njima otvoreno raspravlja o svojim činjeničnim i pravnim aspektima pojedinog spora. Tako se upotpunjuje procesni materijal, sprječava donošenje presude iznenađenja te omogućava lojalna suradnja suda i stranaka u cilju brzog okončanja parničnog postupka. Analizom odredaba o otvorenom pravosuđenju u odnosu na evoluciju ostalih odredaba Zakona o parničnom postupku te procesnih implikacija primjene načela otvorenog pravosuđenja stavlja se naglasak na potrebu njegove dosljedne primjene i prihvaćanja njegova načelnog značenja u pružanju pravne zaštite.

***Ključne riječi:** otvoreno pravosuđenje, presuda iznenađenja, saslušanje stranaka, ekonomičnost, lojalna suradnja*

---

* Matea Štefanić, mag. iur.

E-mail: matea.stefanic@gmail.com.

A. UVOD

Inicijativa za prikupljanje procesnog materijala u modernom hrvatskom građanskom parničnom postupku temelji se na kombinaciji istražnog i raspravnog načela. Izmjene Zakona o parničnom postupku od njegova donošenja 1976.¹ pokazuju postupnu evoluciju u smjeru veće odgovornosti stranaka za ishod postupka.

Jačanjem raspravnog načela 2003. i stavljanjem izvan snage pravila o sudačkom ovlaštenju da sam izvodi dokaze koje stranke nisu predložile, a koje smatra značajnim za odlučivanje, na stranke u postupku prelazi veća procesna odgovornost i spremnost da sudu svestrano prezentiraju sve činjenice i dokaze potrebne za donošenje njegove odluke o meritumu. *Da mihi facta, dabo tibi ius*,² izraz biti raspravnog načela i njegovih temeljnih postavki, pretpostavlja da sud pri donošenju odluke u obzir uzima samo relevantne činjenice koje su mu stranke prezentirale i potom, dakako, dokazale. Na strankama je da sudaču prezentiraju činjenice, a na sudu je da njima potom prezentira pravo koje im (ne) pripada. Strogo primjenjujući raspravno načelo, sudac glede tog dijela procesne građe³ nastupa kao *tabula rasa* koji sva saznanja crpi iz stranačke aktivnosti u svakoj pojedinoj parnici.

---

¹ ZAKON O PARNIČNOM POSTUPKU (SL SFRJ 4/77, 36/77, 36/80, 6/80, 69/82, 43/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, NN 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 96/08, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23) (dalje: ZPP).

² *Lat.* Daj mi činjenice, dat ću ti pravo.

³ Bitno je napomenuti da se cjelokupna procesna građa sastoji od činjenica, dokaza, pravila iskustva i pravnih pravila. TRIVA, S., DIKA, M.; *Građansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 174. (U nastavku izrazima „procesni materijal/građa“, sukladno temi izlaganja, prvenstveno se podrazumijevaju činjenice i dokazi kao onaj element koji predlažu stranke.)

Ipak, priroda pozicije stranaka u postupku i sama njihova subjektivna svojstva već ih od početka postavljaju u potencijalno nepovoljan, a nerijetko i neravnopravan položaj. Na taj položaj, između ostalog, može utjecati i samo njihovo opće i/ili pravno znanje i mogućnost angažiranja profesionalnog punomoćnika u postupku čije je znanje primjereno prirodi stvari i koji može adekvatno sudu predstaviti relevantne činjenice i dokaze i time im olakšati put do povoljne sudske odluke. Predstavljajući relevantnih činjenica nužno prethodi i spoznaja o tome koje su činjenice zapravo relevantne, a što u pravilu nije moguće bez dobrog poznavanja materijalnog prava. Poštujući načelo *iura novit curia*,⁴ to se istinski može priznati samo sudu. Stoga, ni izuzetno visoka razina pravnog znanja ne garantira u potpunosti zaštitu od različitih stavova o pravnoj osnovi spora koji u konačnici, ako ne budu pravovremeno obznanjeni strankama, mogu dovesti do neočekivanih zaključaka suda i presude iznenađenja.

Dodatna jačanja odgovornosti stranaka za trajanje i ishod postupka koja su predstavljena ostalim novelama u prvom dijelu 21. stoljeća, ostvarena su kroz naglašenu stranačku disciplinu i propisivanjem obveze kooperativnog djelovanja stranaka i suda u svrhu ekonomičnosti i ubrzanja postupka. Takva se kooperacija u prvom redu postiže lojalnim postupanjem i aktivnim dijalogom suda i stranaka u cilju jasnog određenja predmeta raspravljanja ili, u idealnom slučaju, prestanka parničenja i postizanja mirnog rješenja spora.

Načelo otvorenog pravosuđenja nalaže sucu da upoznaje stranke sa svojim radnim stavovima tijekom postupka te da ih svojom aktivnošću potakne da iznesu i upotpune procesnu građu i izjasne svoje viđenje o pravnoj prirodi spora.⁵ Upravo tim načelom

---

⁴ *Lat.* Sud poznaje pravo.

⁵ DIKA, M.; *Građansko parnično pravo, VII, Utvrđivanje činjenica*, Narodne novine, Zagreb 2018., str. 39–41.

osigurava se i postiže aktivni dijalog kojim se stranke štite od nepoznanica sadržanih u neizrečenim stavovima suda i istovremeno omogućava da svojim djelovanjem doprinose brzom i efikasnom rješenju spora.⁶ Ipak, čini se da je sudska praksa u pogledu dosega primjene ovog načela suzdržana. U stručnoj je javnosti izraženo i shvaćanje da lojalna suradnja dovodi sud u pretjerano suradnički odnos sa strankama, što narušava njegov autoritet predstavnika državne vlasti i nepristranog i apsolutnog poznavatelja prava.⁷

Metodom analize zakonskih odredaba, relevantne literature i sudske prakse u radu je značenje načela otvorenog pravosuđenja dovedeno u odnos s postupnim promjenama odredaba koje uređuju parnični postupak, određena je svrha načela te odnos i razgraničenje od ostalih načela parničnog postupka. Opseg i način primjene zakonskih odredaba definirani su kroz pitanja obvezatnosti primjene tog načela, odnosa sa slobodnom ocjenom dokaza i teretom dokazivanja, definiranja izraza „na drugi svrsishodan način“ i uloge u poticanju na mirno rješenje spora te, u konačnici, kroz određivanje značenja punomoćnika u primjeni otvorenog pravosuđenja. Definiran je trenutak korištenja sudske ovlaštenja analizom odredaba koje uređuju otvoreno pravosuđenje te kroz daljnje procesne implikacije otvorenog pravosuđenja na procesne prekluzije i donošenje plana upravljanja postupkom. U konačnici je analizirana priroda povrede odredaba parničnog postupka kod neprimjene načela otvorenog pravosuđenja. Osnovni cilj analize i ovog rada je ojačati svijest o otvorenom pravosuđenju kao jednom od bitnih načela parničnog postupka nužnog za

---

⁶ ARAS KRAMAR S., JOVIĆ, B.; Nove činjenice i dokazi u parničnom postupku, *Pravnik*, vol. 48, br. 97., 2015., str. 64.

⁷ BULJAN, I.; *Digitalna preobrazba postupka i asertivni suci kao nositelji novih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku*, *IusInfo*, 24. veljače 2022.

tumačenje i pravilnu primjenu brojnih ostalih odredaba Zakona, a ne kao pukoj mogućnosti koja ovisi o dobroj volji suda.

B. O OTVORENOM PRAVOSUĐENJU

Otvoreno pravosuđenje je načelo parničnog postupka po kojem je sud dužan tijekom postupka omogućiti strankama da raspravljaju i o njegovim stavovima o procesnom materijalu na kojem će utemeljiti svoju odluku, osobito o pravnoj normi koju će primijeniti.⁸ Ono je jedan od ključnih alata za osiguranje pravičnog suđenja zajamčenog ustavnim⁹ i konvencijskim¹⁰ odredbama. Njegovom pravilnom primjenom stranke se štite od neočekivanih zaključaka suda, uspostavlja se procesna ravnopravnost i pospješuju se koncentracija i brzina raspravljanja. Izostankom pravovremenog upozorenja na radne stavove suda, strankama se ograničava njihovo pravo na raspravljanje i pravično suđenje jer ne dobivaju priliku dodatno i dostatno se izjasniti o svojim navodima,

---

⁸ LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA; *Pravni leksikon*, Zagreb, 2007.

⁹ Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela (čl. 29. st. 1. USTAVA REPUBLIKE HRVATSKE, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14).

¹⁰ Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde (čl. 6. st. 1. EUROPSKE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA, Narodne novine, MU br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17).

po potrebi dopuniti procesni materijal i pred sudom u potpunosti zaštititi svoja prava i interese.

I. Izvorno značenje odredaba o otvorenom pravosuđenju

Potrebu afirmacije načela otvorenog pravosuđenja u domaćem pravnom poretku naglašavao je profesor Siniša Triva u svojem *Eseju o otvorenom pravosuđenju iz 1977.*¹¹ zalažući se za stav da su odredbe tadašnjeg Zakona već uvelike implicirale načelo otvorenog pravosuđenja.¹² Dosljedno tumačenje zakonskih odredaba u duhu načela otvorenog pravosuđenja bilo je potrebno kako bi se u punom smislu provelo načelo saslušanja stranaka. Omogućavanjem da se stranka sasluša i obrani samo u odnosu na parnične radnje protustranke, do kojeg zaključka bi se moglo doći strogim tumačenjem odredbe prema kojoj će sud svakoj stranci dati mogućnost da se izjasni o zahtjevima i navodima protivne stranke (čl. 5. st. 1. ZPP-a 77),¹³ zanemaruje se uloga suda kao aktivnog subjekta u parnici koji znatno može utjecati na rezultat postupka.¹⁴ Propisane odredbe o aktivnom djelovanju suda, bilo one koje su bile izraz njegove podstrekačke uloge u duhu raspravnog načela, bilo

---

¹¹ TRIVA, S.; *Esej o „otvorenom pravosuđenju“*, u: TRIVA S., BELAJEC V., DIKA M. (ur.), *Zbirka radova Novo parnično procesno pravo, 1977.*, Informator, str. 209–225. (Rad izvorno objavljen u *Godišnjaku Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu*, godina XXI, 1973., str. 343–364. i potom prilagođen Zakonu o parničnom postupku usvojenom 1976.)

¹² Podršku za takvo uređenje u modernom pravnom sustavu nalazi i u zakonima drugih država te desetljećima postojećoj izričitoj dikciji noveliranog njemačkog zakona o građanskom sudskom postupku iz 1924. koja navodi da „Radi ostvarivanja misije poticanja stranaka da svrsishodno iznesu i upotpune relevantnu procesnu građu sudac treba da – u granicama u kojima se to ukaže potrebnim – sa strankama pretrese (raspravi) činjenično stanje i elemente spora s činjeničnog i pravnog gledišta. On mora strankama skrenuti pažnju i na svoja mišljenja o pitanjima o kojima treba voditi računa po službenoj dužnosti.“ Čl. 139. DZPO, *ibid.*, str. 218.

¹³ Sam izraz *audiatur et altera pars*; lat. Neka se sasluša i druga strana, implicira obranu od radnji druge strane kao protivnika u parnici, a ne i ostalih sudionika.

¹⁴ TRIVA, *Esej o „otvorenom pravosuđenju“*, str. 211.

one koje su mu davale ovlast na autonomno istraživanje u duhu istražnog načela¹⁵ na razne su načine mogle utjecati na rezultat postupka.¹⁶

Temelj razumijevanja takvog stava nalazi se u osnovnim načelima parničnog postupka koja određuju tko ima inicijativu za sakupljanje procesnog materijala. Uz neka bitna odstupanja od 2003., u hrvatskom parničnom postupku od 1977. nikad nije prisutan strogi oblik raspravnog ili istražnog (inkvizitornog) načela, već njihova kombinacija.

Od donošenja Zakona o parničnom postupku 1976. pa sve do 2003. vidljiva je zastupljenost raspravnog načela uz snažne elemente istražnog načela pri prikupljanju dokaznog materijala.

Tadašnji sustav propisivao je teret strankama da u postupku iznesu sve činjenice i predlože dokaze kojima se one utvrđuju.¹⁷ Nepotpunim i nedostatnim iznošenjem relevantnih činjenica uspjeh stranke u parnici bio bi ugrožen jer je sudac bio ograničen činjenicama koje su mu prezentirane. Neovisno o tome koja stranka je prezentirala koju činjenicu, sud je u obzir uzimao sve koje su za spor relevantne.¹⁸ Sud nije imao mogućnost spoznaje činjenica koje nisu bile prezentirane od strane stranaka u postupku osim u slučaju sumnje da stranke idu u cilju raspolaganja zahtjevima kojima ne mogu raspolagati¹⁹ i to je bio jedini vid istražnog načela u okviru

---

¹⁵ *Ibid.*, str. 210.

¹⁶ Zato se javio i stav o potrebi da se naziv načela „načelo obostranog saslušanja stranaka“ promijeni u „načelo saslušanja stranaka“. TRIVA, S., BELAJEC, V., DIKA, M.; *Građansko parnično procesno pravo, VI izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 1986., str. 120.

¹⁷ Stranke su dužne iznijeti sve činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice (čl. 7. st. 2. ZPP 77).

¹⁸ TRIVA, BELAJEC, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VI izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 141.

¹⁹ Sud je ovlašten utvrditi i činjenice što ih stranke nisu iznijele ako iz rezultata rasprave i dokazivanja proizlazi da stranke idu za tim da raspoložu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati (član 3. stav 3) (čl. 7. st. 4. ZPP 77).

prikupljanja činjenica kao elementa procesne građe. Takvo uređenje dodatno opravdava već dispozitivna priroda građanskih odnosa gdje bi sud samovoljnim prikupljanjem činjenica, mimo volje stranaka, potencijalno širio temu raspravljanja, posredno možda i utjecao na tužbeni zahtjev te uređivao građanske odnose stranaka uređenje kojih, od strane suda, stranke nisu zahtijevale.²⁰

Propisana podstrekačka dužnost suda prema kojoj će se predsjednik vijeća, postavljanjem pitanja i na drugi način brinuti da se u toku rasprave iznesu sve odlučne činjenice, da se dopune nepotpuni navodi stranaka o važnim činjenicama, da se označe ili dopune dokazna sredstva koja se odnose na navode stranaka, i uopće, da se dadu sva razjašnjenja potrebna da bi se utvrdilo činjenično stanje važno za odluku (čl. 298. ZPP-a 77), prema nekim argumentima može biti dovoljni indikator strankama o sučevim radnim stavovima,²¹ ali svejedno se zauzima stav da je nužno da ih sud otvoreno izjavi pred strankama jer je za tako nešto potrebna određena razina pravnog znanja i razumijevanja.²² Objašnjenje značenja sučevih podstrekačkih djelatnosti u konkretnom slučaju i davanje uvida u radni stav suda briše razliku između zastupanih i nezastupanih stranaka (ili onih vičnih i nevičnih pravu) i svima daje jednaku mogućnost da pred sudom nadopune tvrdnje kako bi obranile svoja prava i interese.

Uz tu, najočitiju te i danas prisutnu²³ raspravnu maksimu izraženu u čl. 298. ZPP-a 77, valjalo bi u obzir uzeti i ostale odredbe

---

²⁰ TRIVA, BELAJEC, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo*, VI izmijenjeno i dopunjeno izdanje, str. 140-141.

²¹ TRIVA, *Esej o „otvorenom pravosuđenju“*, str. 213.

²² *Ibid.*

²³ Danas u gotovo identičnom obliku prisutno u čl. 288.a st. 2. ZPP-a.

zakona koje su uvelike pretpostavljale otvorenost suda²⁴ u prosudbi da je već tada uvelike implicirano to načelo u zakonskom tekstu.

U pogledu dokaza kao elementa procesne građe, sudu je bilo dopušteno koristeći svoja istražna ovlaštenja izvoditi, uz od stranaka predložene dokaze, i dokaze koje stranke nisu predložile, pa čak i one čijem se izvođenju stranke protive, ako su ti dokazi značajni za odlučivanje.²⁵ Sud je bio slobodan u odlučivanju o tome koji će dokazi biti izvedeni, a koji odbijeni te slobodan u njihovoj ocjeni. Takvim širokim ovlastima suda omogućeno je ispunjenje njegove dužnosti da potpuno i istinito utvrdi sporne činjenice o kojima ovisi osnovanost zahtjeva (čl. 7. st. 1. ZPP-a 77). Doduše, sud je bio i dosta ograničen u ostvarenju svojih istražnih ovlasti s obzirom na to da je za svako izvođenje dokaza bilo potrebno da stranke predujme sredstva²⁶, što nekada nije bilo u njihovoj mogućnosti, a čak ni interesu. Tako, unatoč naizgled širokoj ovlasti suda i mogućnosti postizanja spoznaje o određenim činjenicama dokazivanjem sredstvima po nahođenju suda, istražno načelo nije uvijek bilo moguće ostvariti u punom naumu.²⁷

Može se zaključiti da je postavka normi jugoslavenskog građanskog postupka stranke u određenoj mjeri štitila od

---

²⁴ Tako odredbe o dokazivanju saslušanjem stranaka (čl. 264. ZPP-a 77), o stranačkom izjašnjavanju pored punomoćnika (čl. 89. st. 1. ZPP-a 77), o mogućnosti stranke da postavlja pitanja svjedocima i drugim sudionicima (čl. 302. st. 1. ZPP-a 77).

²⁵ TRIVA, BELAJEC, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VI izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 143. U vezi s odredbom ZPP „Sud je ovlašten izvesti i dokaze koje stranke nisu predložile, ako su ti dokazi značajni za odlučivanje“ (čl. 7. st. 3. ZPP-a 77).

²⁶ Kad izvođenje dokaza predlože obje stranke, ili kad ga sud odredi po službenoj dužnosti, sud će odrediti da iznos potreban za podmirenje troškova polože obje stranke na jednake dijelove. Ako je sud odredio izvođenje dokaza po službenoj dužnosti, može odrediti da iznos položi samo jedna stranka (čl. 153. st. 2. ZPP-a 77).

²⁷ TRIVA, BELAJEC, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VI izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 143.

nedostatnosti u vidu sposobnosti prezentiranja adekvatnih činjenica i prikupljanja procesne građe jer bi ta nedostatnost bila nadopunjena aktivnošću suda²⁸ u njegovoj potrazi za apsolutnom istinom.²⁹ S druge strane, bio je vidljiv stav o potrebi zaštite stranaka od neočekivanih zaključaka suda upravo zbog tih snažnih istražnih ovlaštenja.³⁰

II. Važnost otvorenog pravosuđenja nakon Novela ZPP-a iz 2003., 2008. i 2013.

Jedna od ključnih godina u modernom hrvatskom pravnom sustavu bila je 2003. i tadašnje izmjene pravila parničnog postupka³¹ kojima se u prvom redu htio riješiti kontinuirani problem hrvatskog pravosuđa – dugotrajnost postupaka.³² Tim izmjenama je u tu svrhu, između ostalog, ojačano raspravno načelo u prikupljanju

---

²⁸ U mjeri u kojoj sud nije bio ograničen neuplatom predujma na izvođenje dokaza.

²⁹ Kao okolnost treba uzeti socijalističko društveno i političko uređenje tadašnjeg doba koje je bilo prisutno do raspada Jugoslavije u početku devedesetih godina prošlog stoljeća, a koje je utjecalo na shvaćanje pojma „materijalne istine“. Građanski sudski postupak kao mehanizam zaštite privatnih prava i interesa u sustavu kolektivističke doktrine u prvom redu je istinu podređivao ideologiji, a „objektivna istina“ je bila ona koja je bila u skladu s vladajućom ideologijom. Tako je sudski postupak postao „drugorazredni mehanizam socijalne regulacije, usmjeren na rješavanje sekundarnih problema, sporova povezanih s ostacima privatnog vlasništva u društvu u kojem je dominirala kolektivistička doktrina.“ U tom cilju utvrđivanja „istine“, mogućnosti utvrđivanja iste su postale praktički neograničene što je pak umanjivalo autoritet sudskih odluka. UZELAC, A.; Omnipotent judges as the cause of procedural inefficiency and impotence, u; VAN RHEE, C.H., FU, Y. (ur.), *Civil litigation in China and Europe*, Springer, Dordrecht, Heidelberg, New York, London, 2014., str. 198–199. i UZELAC, A.; „Materijalna istina“ – iskrivljeno ogledalo jedne teorije istine u sudskom postupku, *Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 42, 1992., str. 427.

³⁰ TRIVA, *Esej o „otvorenom pravosuđenju“*, str. 209., 211., 213–214. i 216.

³¹ ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU (NN 117/03).

³² Broj neriješenih predmeta se skoro utrostručio u razdoblju između 1990. i 2000. UZELAC, *Omnipotent judges as the cause of procedural inefficiency and impotence*, str. 200.

procesne građe te je napuštena istražna maksima iz čl. 7. st. 3. ZPP-a 77 koja je sudu omogućavala da neovisno o strankama prikuplja dokaze.³³ Dodatno ograničenje nametnuto je strankama prekluzijom iznošenja novih činjenica i dokaza u prvostupanjskom (do zaključenja rasprave) i drugostupanjskom postupku (u potpunosti).³⁴ Opasnost koja se krila u važećem sustavu slobodne ocjene dokaza tako je potencirana. Stranke ne mogu imati garanciju kako će sud ocijeniti neki element procesne građe i kakva će biti konačna odluka, a sada više nema istražnog ovlaštenja suda kojim bi se nadopunila ta stranačka (ne)aktivnost u potrazi za istinom. Onemogućavanjem iznošenja novoga u drugostupanjskom postupku stranke su dodatno potaknute na pravovremeno iznošenje svih relevantnih činjenica i dokaznih prijedloga.

Takvu povećanu procesnu odgovornost stranaka zakonodavac je popratio odredbama kojima sudu izričito nalaže otvoreno raspravljanje o procesnom materijalu i pravnoj prirodi spora kako bi se stranke zaštitile od neočekivanih zaključaka suda kao posljedica njegove pasivnosti pri predlaganju procesnog materijala.³⁵ Na sud je prebačena dodatna odgovornost aktivnog sudjelovanja u postupku kako bi, u svrhu osiguranja načela saslušanja stranaka i kontradiktornog raspravljanja, osigurao pravičan postupak, svestrano obuhvatio sav procesni materijal i omogućio strankama da se o svemu prikladno izjasne.

Novelom ZPP-a 2008.³⁶ u sporovima male vrijednosti uveden je prethodni postupak kao posebni procesni stadij, čijim zaključenjem su stranke prekludirane u iznošenju novih činjenica i dokaza.

---

³³ Vidi bilj. 25.

³⁴ ARAS KRAMAR, JOVIĆ, *Nove činjenice i dokazi u parničnom postupku*, str. 61. i BROZOVIĆ, J.; *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021., str. 41.

³⁵ ŠAGOVAC, A.; *Zabrana presude iznenađenja u parničnom postupku*, *Odvjetnik 1 – 2*, 2018., str. 29.

³⁶ ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU (NN 84/08).

Novelom ZPP-a iz 2013.³⁷ taj stadij uveden je i u redovni parnični postupak s istim prekluzijama iznošenja novih činjenica i dokaza u kasnijim stadijima. Takvim dodatnim ograničavanjem na iznošenje činjenica i dokaza u ranijem stadiju postupka (uz iznimku onih činjenica i dokaza koje nisu iznijele bez svoje krivnje), stranke su primorane na strožu disciplinu i pravovremeno iznošenje procesnog materijala.³⁸ Tako se važnost otvorenog pravosuđenja dodatno pojačala te se njegova primjena očekivala već u prethodnom postupku, stoga su i odredbe o otvorenom pravosuđenju prilagođene novom uređenju.³⁹

III. Otvoreno pravosuđenje i Novele ZPP-a iz 2019. i 2022.

Novela ZPP-a iz 2019.⁴⁰ uvela je novi vid procesne discipline stranaka koji baca dodatno svjetlo na institut otvorenog pravosuđenja. Umjesto odredbe po kojoj je propisana dužnost suda da postupak provede bez odugovlačenja, u razumnom roku i sa što manje troškova te onemogućiti svaku zlouporabu prava u postupku propisana je odredba po kojoj sud, **stranke i drugi sudionici** (naglasila autorica) moraju nastojati da se postupak provede bez odugovlačenja, u razumnom roku i sa što manje troškova (čl. 10. st. 1. ZPP-a). Takva izrijeком propisana dužnost lojalne suradnje⁴¹ stranaka i suda da se postupak provede koncentrirano i ekonomično ide ruku uz ruku s odredbama o suradnji suda i

---

³⁷ ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU (NN 25/13).

³⁸ ARAS KRAMAR, JOVIĆ, *Nove činjenice i dokazi u parničnom postupku*, str. 62–63 i BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 42.

³⁹ Tako je u čl. 219. st. 2. ZPP-a izraz „tijekom postupka“ zamijenjen izrazom „do zaključenja prethodnog postupka“, a čl. 298. koji je sadržavao raspravnu maksimu prebačen je u čl. 288.a, također sadržavajući izraz „tijekom pripremnog ročišta“, uz ostale manje stilske izmjene.

⁴⁰ ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU (NN 70/19).

⁴¹ Takva dužnost bila je i ranije implicirana. BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 56.

stranaka pri prikupljanju procesnog materijala. Ne samo da sud mora otvoreno izlagati svoje stavove o procesnom materijalu nego je i strankama ukazana potreba veće razine discipline i ažurnosti u postupku. Stranke su i ranije mogle biti kažnjene zbog zlouporabe prava u postupku,⁴² no ovakvom izrijekom naglašenom odgovornosti za rezultate postupka moguće je dodatno doskočiti raznim nepoštenim radnjama koje imaju za cilj osujetiti i odužiti parnični postupak.⁴³ Sud i dalje ostaje jamac učinkovitog provođenja postupka (čl. 10. st. 1. ZPP-a).

Značajan utjecaj imalo je i dodatno jačanje svijesti o prednostima mirnog rješenja spora te je čl. 288.a st. 2. ZPP-a nadopunjen. Podstrekačke dužnosti suda propisane tom odredbom nisu više bile usmjerene samo na utvrđenje činjeničnog stanja važnog za odluku nego i na postizanje mirnog rješenja spora.⁴⁴

Posljednja velika Novela ZPP-a iz 2022.⁴⁵ također je donijela bitne institute za načelo otvorenog pravosuđenja. Zabrana donošenja iznenađujuće presude propisana u čl. 5. st. 4. ZPP-a otvoreno pravosuđenje u određenim slučajevima čini praktički neizbježnim elementom svakog postupka, a plan upravljanja postupkom propisan u čl. 292.a i 292.b ZPP-a u svojim odredbama ga i podrazumijeva.

C. OSNOVNA ANALIZA ODREDBA O OTVORENOM PRAVOSUĐENJU

---

⁴² Sankcije za stranke zbog zlouporabe prava u postupku u članak 10. ZPP-a uvedene su Novelom iz 2003.

⁴³ BROZOVIĆ, J.; Je li prethodni postupak doveo do koncentracije i kraćeg trajanja parničnog postupka?, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, vol. 71, br. 5, 2021., str. 756-757.

⁴⁴ BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 55., 230-231. i 241.

⁴⁵ ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU (NN 114/22).

Sud može do zaključenja prethodnog postupka, kad ocijeni da je to svrsishodno za pravilno rješenje spora, upozoriti stranke na njihovu dužnost iznošenja činjenica i predlaganja dokaza na kojima temelje svoj zahtjev ili kojima pobijaju navode ili dokaze protivnika, a osobito na potrebu iznošenja odlučnih činjenica i predlaganja određenih dokaza te iznijeti razloge zbog kojih smatra da je to potrebno (čl. 219. st. 2. ZPP-a). Sud će postavljanjem pitanja ili na drugi svrsishodan način nastojati da se tijekom pripremnog ročišta iznesu sve odlučne činjenice, da se dopune nepotpuni navodi stranaka o važnim činjenicama, da se označe ili dopune dokazna sredstva koja se odnose na navode stranaka i, uopće, da se daju sva razjašnjenja potrebna za utvrđenje činjeničnog stanja važnog za odluku ili postizanje mirnog rješenja spora. U mjeri u kojoj je to potrebno radi ostvarivanja tog cilja, sud će sa strankama razmotriti i pravna pitanja spora (čl. 288.a st. 2. ZPP-a). U mjeri u kojoj je to potrebno, sud će omogućiti strankama da se izjasne o pravnim pitanjima spora (čl. 5. st. 2. ZPP-a). Sud ne može svoju odluku utemeljiti na pravnoj osnovi koja je bitno različita od one o kojoj se u postupku raspravljalo i koju savjesna i brižljiva stranka nije mogla razumno predvidjeti (čl. 5. st. 4. ZPP-a).

I. Značenje i svrha sudskih ovlaštenja u aktivnom dijalogu sa strankama

1. Odnos načela otvorenog pravosuđenja i načela pružanja pomoći neukoj stranci

Zbog velikih sličnosti svrhe odredaba i činjenice da oba polaze od iste točke – subjektivnih svojstava stranaka – u stručnoj

literaturi⁴⁶ i sudskoj praksi⁴⁷ nerijetko dolazi do faktičkog izjednačavanja načela pružanja pomoći neukoj stranci i otvorenog pravosuđenja. Naizgled slična načela koja se dijelom i podudaraju⁴⁸ bitno je ne miješati u primjeni jer im se cilj i svrha razlikuju.

Načelo pružanja pomoći neukoj stranci navodi da stranku koja se iz neznanja ne koristi pravima što joj pripadaju prema ovom zakonu sud će upozoriti koje parnične radnje može poduzeti. (čl. 11. st. 1. ZPP-a).⁴⁹ Zakon ne konkretizira izvor neznanja, točnije radi li se o neznanju u pogledu procesnih ili materijalnih normi, nego samo posljedici neznanja, a koja je nekorištenje procesnim ovlaštenjima⁵⁰. Iznimno, stranku koja je pravna osoba ili fizička osoba koja obavlja određenu registriranu djelatnost, sud neće upozoriti koje parnične radnje može poduzeti ako se radi o sporu u

---

⁴⁶ SMILJAN PERVAN, L., *Uloga suda prvog stupnja u utvrđivanju relevantnog činjeničnog stanja u kontekstu napuštanja načela materijalne istine i prihvaćanja načela stranačke istine*, IusInfo, 2. ožuljak 2017.

⁴⁷ „Tuženika zastupa u ovom postupku punomoćnik, koji nije pravno neuka osoba, a da bi mu bilo potrebno posebno docirati što činiti u konkretnoj situaciji. Slijedom navedenog, ovaj sud je mišljenja kako nije bilo potrebno upozoravati stranke na njihove dužnosti i čl. 219. st. 1. ZPP-a pa je stoga neosnovano žaliteljevo stajalište prema kojem je prvostupanjski sud pogrešno primijenio odredbu iz čl. 219. ZPP-a jer nije u smislu stavka 2. tog članka upozorio stranke na njihovu dužnost iz stavka 1. tog članka.“ VISOKI TRGOVAČKI SUD REPUBLIKE HRVATSKE, Presuda Pž-6351/06-3 od 8. siječnja 2008. Tako i stav da „U konkretnom slučaju tužiteljica je bila zastupana po kvalificiranom punomoćniku, odnosno kvalificiranom stručnom odvjetniku, dakle nije neuka stranka, a sud nije bio dužan uputiti kvalificiranog punomoćnika da podnese dokaze na kojima temelji zahtjev odnosno da predloži vještačenje po vještaku medicine radi dokazivanja odlučnih činjenica“ ŽUPANIJSKI SUD U ZAGREBU, Presuda Gž-1133/2023-2 od 20. lipnja 2023.

⁴⁸ TRIVA, S.; *Pravne posljedice (ne)pravilne primjene odredbe o pružanju pomoći neukoj stranci u parničnom postupku*, *Uporedno pomorsko pravo*, vol. 32, 1990., str. 218.

⁴⁹ Osim navedenih, ZPP u još nekim odredbama štiti neuku stranku, primjerice odredbama o pouci o pravu na korištenje svojim jezikom u postupku (čl. 102. st. 2. ZPP-a) ispravljanju podnesaka (čl. 109. ZPP-a), o neobveznosti navođenja tužbenog zahtjeva (čl. 186. st. 3. ZPP-a), o minimalnom sadržaju žalbe (čl. 351. st. 1. ZPP-a).

⁵⁰ TRIVA, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 199.

vezi s njezinom djelatnošću (čl.11. st. 2. ZPP-a). Dakle, osim činjenice da se radi o upozoravanju stranke o pravima koja joj pružaju procesne, a ne materijalne norme,⁵¹ radi se i o stranci koja nije profesionalac u djelatnosti na koju se odnosi predmet spora.⁵²

Tumačeći odredbe čl. 11. ZPP-a mogli bismo izvesti zaključak da se radi i o stranci koja nije zastupana od strane profesionalnog punomoćnika, no o tome su izražena različita mišljenja⁵³, a i sam zakon u određenim odredbama daje zaključiti drugačije štiteći stranku od neadekvatnog zastupanja.⁵⁴ Sukladno toj odredbi sudac bi mogao upozoriti neuku stranku na mogućnost poduzimanja parničnih radnji, a budući da one nisu precizirane u tom članku, može se raditi i o onim radnjama koje su ključne za spor, primjerice preinaka tužbenog zahtjeva. Poučavanje o takvim ključnim radnjama može značajno utjecati na rezultat spora i bitno je dobro procijeniti je li stranka željela proizvesti pravnu posljedicu vezanu za parničnu radnju koju iz neznanja nije poduzela. Pri primjeni načela pomoći neukoj stranci bitno je da se stranka zbog evidentnog

---

⁵¹ Razumljivo je da stranke budu upućene u materijalnopravne implikacije parničnih radnji o kojima su poučene, no o tome postoje različita stajališta. Jedno mišljenje izražava da je „poučavanje neukih stranaka dopušteno svesti samo na parnične radnje bez materijalnopravnog sadržaja i svrhe, sud ne može neuke stranke upozoriti na materijalnopravne implikacije predmetnih parničnih radnji, kada ih takve radnje neposredno ne uzrokuju.“ STOKIĆ, M; *Načelo pružanja pomoći nekim strankama kao instrument ostvarivanja procesne ravnopravnosti*, IusInfo, 1. listopada 2006.

Suprotno mišljenje u TRIVA, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 199. kritizira pridavanje pukog instrumentalnog značaja procesnom pravu i izražava stav koji se priklanja upozoravanju na materijalnopravne posljedice određenog držanja.

⁵² Što ide u prilog mišljenju da je znanje materijalnog prava, imanje kojeg se presumira kod profesionalaca, relevantno za pružanje pomoći neukoj stranci i time argument za stajalište o potrebi upućivanja na materijalnopravne implikacije parničnih radnji.

⁵³ TRIVA, *Pravne posljedice (ne)pravilne primjene odredbe o pružanju pomoći neukoj stranci u parničnom postupku*, str. 216–217. o odlukama žalbenog i revizijskog suda.

⁵⁴ Odredbe o izjašnjavanju stranke pored punomoćnika (čl. 89. ZPP), odredbe o ovlastima punomoćnika u parnici (čl. 95. ZPP).

neznanja ne koristi procesnim ovlaštenjima i da sudac pretjerano širokom primjenom tog načela ne dovede sebe u poziciju zastupnika stranke sugerirajući stranci da poduzima određene radnje sukladno svojim stajalištima o predmetu spora i time joj pomažući u uspjehu u sporu⁵⁵. Samim time i s obzirom na značajna neslaganja u literaturi i sudskoj praksi, određene pouke o procesnim ovlaštenjima sud stranci mora davati s posebnim oprezom i samo u najnužnijoj mjeri kako je ne bi doveo u povoljniji položaj naspram protustranke.

S druge strane, upozoravanje stranaka na nedostatnost prikupljene procesne građe implicira pretežno materijalne odredbe zakona i samu razinu sučeve spoznaje i radnih stavova te ne podilazi pod pravila o pomoći neukoj stranci. U tom smislu valjalo bi tumačiti i provoditi odredbe ZPP-a i pri primjeni načela otvorenog pravosuđenja fokusirati se na sveobuhvatno prikupljanje procesne građe, a nikako isključiti njegovu primjenu zbog sučeve percepcije sposobnosti i znanja stranaka i njihovih zastupnika.⁵⁶

U cilju ostvarivanja ravnopravnosti stranaka i poštivanja ustavnih i konvencijskih imperativa nepristranosti suda, pred sudove se stavlja ozbiljan zadatak dosljednog razgraničavanja i primjerene kombinacije tih dvaju načela. Adekvatnom primjenom načela otvorenog pravosuđenja stranke mogu doći do značajnije spoznaje o njihovim izgledima u sporu⁵⁷ i stajalištima suda te tako jasnije formirati svoja stajališta i pred sudom ih izraziti. Ako sud

---

⁵⁵ STOKIĆ, *Načelo pružanja pomoći neukim strankama kao instrument ostvarivanja procesne ravnopravnosti*

⁵⁶ Dodatni argument u usporedbi s odredbama zakona koje omogućavaju vraćanje podneska na ispravak u kojoj zakonskoj odredbi nisu isključene stranke koje zastupa punomoćnik (čl. 109. st. 1. ZPP) NORAC KEVO, P.; Odras načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi, *Odvjetnik* 2, 2021., str. 16.

⁵⁷ BROZOVIĆ J.; *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 241–242, Brozović, J.; Učinkovito provođenje prethodnog postupka, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, str. 686., BULJAN, *Digitalna preobrazba postupka i asertivni suci kao nositelji novih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku*

pak zaključi da je stranka na bilo kakav način, makar on bio krajnje nestručan i „neuk“, izrazila želju/naum za promjenom držanja u parnici što bi impliciralo ključne parnične radnje kao što je postavljanje materijalnopравnih prigovora ili promjene tužbenog zahtjeva, nije vidljiva prepreka u tome da joj sud u okviru pružanja pomoći neukoj stranci na adekvatan i nepristran način ukaže da prema procesnom zakonu na to ima i pravo.

2. Trostruka svrha pitanja i savjeta u okviru načela otvorenog pravosuđenja

Sama svrha otvorenog pravosuđenja jasno je vidljiva u opisu načina iznošenja upozorenja – pitanja i savjeta strankama. Sučevo izjašnjavanje o vlastitim stavovima o procesnom materijalu ne znači nužno da će stranke postupiti sukladno tome, jer u svakom slučaju je u konačnici na strankama odluka o njihovim parničnim radnjama.⁵⁸ Ipak, izričitim propisivanjem dužnosti suda u čl. 219. st. 2. ZPP-a da strankama izloži razloge zbog kojih smatra da je potrebno nadopuniti procesni materijal stranke postaju svjesnije razloga i potrebe tog nadopunjavanja i otvara se mogućnost otvorenog raspravljanja o tom pitanju. Istu ulogu ostvaruje i ovlaštenje iz čl. 288.a st. 2. ZPP-a koja dodatno potiče na zajedničko sveobuhvatno zaokruživanje činjeničnog supstrata i sakupljanja svog potrebnog procesnog materijala.

Takva dikcija predstavlja važan korektiv raspravnog načela jer daje sudu mogućnost da utječe na prikupljanje procesnog materijala koje načelno ovisi o strankama. Tako se na vrijeme i kvalitetno mogu razjasniti tvrdnje stranaka i okolnosti spora, čime bi se moglo uputiti na adekvatnije dokazno sredstvo i spriječiti da sud na svoju

---

⁵⁸ ŠAGOVAČ, *Zabrana presude iznenađenja u parničnom postupku*, str. 24.

ruku sakuplja materijal i nepotrebno stvara visoke troškove.⁵⁹ Također, suradnički odnos je efikasna metoda za koju se može smatrati da će dovesti do manjeg otpora stranaka i osujećivanja cilja postupka. Zbog takvih ovlasti načelo otvorenog pravosuđenja ne treba se smatrati isključivo alatom zaštite stranaka od neočekivanih zaključaka i pritajenih djelovanja suda već i korektivom raspravnog načela⁶⁰ te pomoć sudu u njegovoj zadaći donošenja pravilne i zakonite odluke, za što je ključno da u najvećoj mogućoj razini bude upoznat sa svim relevantnim činjenicama.

U konačnici, zadatak suda u okviru otvorenog pravosuđenja nije samo utvrditi činjenično stanje važno za donošenje konačne odluke u okviru parnice nego i približavanje stranaka mirnom rješenju spora kako je to i izričito navedeno u čl. 288.a st. 2. ZPP-a čime se postiže dodatna važna svrha. Tako se otvoreno pravosuđenje ne ograničava samo na efikasno rješavanje sporova u parnici, nego je naglašena i njegoova svrha kao alata pomoći, kojim se nastoje u potpunosti razriješiti sporni društveni odnosi – u okviru parnice ili van parnice u okviru mirnog rješenja spora.

II. Opseg i način korištenja ovlaštenja u okviru načela otvorenog pravosuđenja

1. *Otvoreno pravosuđenje – ovlaštenje ili dužnost sudova?*

Zbog dikcije odredbe čl. 219. st. 2. ZPP-a, koja sadrži izraze „može“ i „kad ocijeni da je svrsishodno“, javlja se stav određenih sudova da se kod primjene otvorenog pravosuđenja ne radi o dužnosti, nego samo mogućnosti suda. O dužnosti primjene

---

⁵⁹ Što u srži predstavlja tek manju izmjenu u odnosu na ranije uređenje, imajući u vidu da na stranci i dalje ostaje obveza samo da predloži dokaz, „uputi na njegovo postojanje“, a sud i dalje donosi odluku i provodi izvođenje tog dokaza. UZELAC, *Omnipotent judges as the cause of procedural inefficiency and impotence*, str. 210.

⁶⁰ ŠAGOVAC, *Zabrana presude iznenađenja u parničnom postupku*, str. 20.

odredaba o otvorenom pravosuđenju Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje: VSRH) argumentira:

„Iz dikcije i nomotehnike ove odredbe [čl. 219. st. 2. ZPP] sasvim jasno proizlazi ovlaštenje suda na takvo postupanje, ali ne i njegova dužnost. Dakle, ta odredba nije imperativne naravi i njezinom neprimjenom se ne čini bitna povreda na koju revidentica ukazuje. (...) U odredbi čl. 288.a st. 2. ZPP-a regulirano je opet ovlaštenje suda ali ne i njegova obveza. Ta norma nije imperativna već ovlašćujuća ovisno o okolnostima konkretnog slučaja. Pri njenoj primjeni posebno je važno, kao što je već navedeno, odrediti njezin doseg kako se ne bi povrijedilo vrhunsko načelo pravičnog suđenja.“⁶¹

Rezervirani stavovi sudova razumljivi su ako polaze od bojazni dovođenja u pitanje njihove nepristranosti, ali oprezno treba razmatrati i tumačiti mišljenja sudova i odredbe o otvorenom pravosuđenju isključivo kao ovlasti suda.⁶² Pitanje je može li se tvrditi da se ne radi o dužnosti suda ako je *de facto* riječ o ostvarenju načela saslušanja stranaka. Ako stranka zbog izostanka upozorenja suda nije dopunila procesni materijal i tako zaštitila svoja prava i interese, posebice ako je bila uvjerena da je predložila adekvatan procesni materijal, je li imala razumnu mogućnost raspravljanja?

Tako Visoki trgovački sud Republike Hrvatske navodi:

---

⁶¹ VSRH, Presuda Rev 2432/2016-3 od 31. ožujka 2021., tako i ŽUPANIJSKI SUD U VARAŽDINU, STALNA SLUŽBA U KOPRIVNICI, Presuda Gž 1782/2019-2 od 17. veljače 2020. i VSRH, Presuda i Rješenje Rev 2884/2018-2 od 13. rujna 2022.

⁶² Dikcija odredaba koja sugerira diskrecijsku ocjenu nužna je da bi sud mogao upravljati postupkom jer zakonodavac ne može unaprijed detaljno predvidjeti pravila koja bi mogla urediti svaki slučaj. Kad sud ocijeni da je to svrsishodno, on „mora“ (a ne „može“) primijeniti načelo otvorenog pravosuđenja. BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 46., 229., BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 686., tako i ŠAGOVAČ, *Zabrana presude iznenađenja u parničnom postupku*, str. 21–23 i NORAC KEVO, *Odrasla načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi*, str. 7.

„Prvostupanjski sud je sukladno odredbi čl. 219. st. 2. ZPP-a do zaključenja prethodnog postupka, budući da je to bilo svrsishodno za rješenje spora, bio dužan upozoriti stranke na svoje zauzeto shvaćanje (...) To je prvostupanjski sud trebao učiniti i s obzirom na načelo otvorenog pravosuđenja iz odredbe čl. 288.a st. 2. ZPP-a. Naime, načelo otvorenog pravosuđenja predstavlja značajan alat i instrument upravljanja sudskim postupkom čiji je jedan od aspekata da stranke budu upoznate sa stajalištem suda o predmetu spora, kako bi mogle odgovarajuće usmjeriti svoje procesne radnje, u svrhu za njih pozitivnog okončanja spora, trebao primijeniti. Prvostupanjski sud je dakle, trebao iznijeti strankama svoje viđenje glede eventualne ništetnosti ugovora, ne bi li se tako izbjegla presuda iznenađenja (čl. 5. ZPP-a).“⁶³

U navedenoj odluci sud prepoznaje da se doista radi o dužnosti upozorenja, upravo zato što je ostvaren element svrsishodnosti u postupku.

Ovlast suda kao takva ne znači da sud arbitrarno može odlučivati o primjeni otvorenog pravosuđenja i odredbe koje propisuju primjenu otvorenog pravosuđenja shvaćati kao kozmetički dodatak zakonu.⁶⁴ Tako bi, uostalom, bilo nedopustivo tumačiti i bilo koju normu važećeg pravnog poretka. Riječ „može“ pretvara se u „mora“ onog trenutka kad sud „ocijeni da je svrsishodno“ otvoreno raspraviti o procesnom materijalu, a to će se dogoditi svaki put kada vidi nedostatke koji mogu biti ispravljani – bilo da se radi o nedostatnim i nepotpunim tvrdnjama, činjenicama, dokazima ili različitom poimanju pravne osnove spora. Bitno je u svakom sporu naći odgovarajuću mjeru pri tumačenju i primjeni pravila te ne zakinuti stranku za prava koja proizlaze iz zakona.

---

⁶³ VISOKI TRGOVAČKI SUD REPUBLIKE HRVATSKE, Rješenje Pž 3502/23-2 od 28. studenog 2024.

⁶⁴ STOKIĆ, M.; *Ostvarenje načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi*, IusInfo, 1. rujna 2005.

2. Otvoreno pravosuđenje i slobodna ocjena dokaza

Koje će činjenice uzeti kao dokazane odlučuje sud prema svom uvjerenju na temelju savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza zasebno i svih dokaza zajedno, a i na temelju rezultata cjelokupnog postupka (čl. 8. ZPP-a).

Slobodna ocjena dokaza⁶⁵ iz članka 8. ZPP-a odnosi se na metodu ocjenjivanja svake činjenice u postupku za koju ne postoji drugo pravilo o dokazivanju, s obzirom na to da i dalje postoje formalne metode utvrđivanja određenih činjenica⁶⁶ te određene činjenice koje se ne moraju utvrđivati u postupku.⁶⁷ Također je bitno naglasiti da se odnosi i na cjelokupni rezultat postupka i relevantna je za donošenje konačne odluke.⁶⁸ Pravilo o slobodnoj ocjeni dokaza usko je vezano za ideju parničnog postupka u kojem je snažno bilo naglašeno načelo materijalne istine⁶⁹ i u kojoj je sud bio u velikoj mjeri slobodan u odabiru, prikupljanju i ocjenjivanju dokaznog materijala u potrazi za istinom, pri čemu mu ništa ne smije stajati na putu.⁷⁰ I u današnjem sustavu traži se materijalna istina, no na drugačiji način jer, premda sud i dalje uglavnom nije vezan formalnim pravilima o utvrđivanju činjenica, vezan je materijalom koji mu prezentiraju stranke i tako mu one suzdržavanjem od

---

⁶⁵ Ne miješati sa slobodnom ocjenom iz članka 223. ZPP-a, TRIVA, S., DIKA, M.; *Građansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 170–171.

⁶⁶ Primjena pravila o pravomoćnosti, neoboriva presumptivna dokazna snaga određenih dokaza; DIKA, M.; O standardima utvrđenosti činjenica u parničnom postupku, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 36, br. 1, 2015., str. 32.

⁶⁷ Primjena pravila o notornosti, pravila o priznanju činjenica, presumptivna pravila; *ibid.*

⁶⁸ Tu se ne treba ograničiti samo na ono što je predloženo kao činjenica i dokaz nego i na razne druge elemente koji ulaze u konačni rezultat postupka, tako i npr. odredba da će sud, s obzirom na sve okolnosti, ocijeniti od kakva je značenja što stranka nije došla na saslušanje ili što je uskratila iskaz (čl. 269. st. 2. ZPP-a).

⁶⁹ Vidi. bilj. 29.

⁷⁰ BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 31.

prezentiranja materijala mogu „stati na put“ u utvrđivanju apsolutne istine.

Odnos slobodne ocjene dokaza i otvorenog pravosuđenja treba sagledati s dva aspekta; suda i stranaka. S gledišta suda, koji je u važećem poretku glede spoznaje o objektivnoj istini ograničen stranačkom aktivnošću u prikupljanju procesnog materijala, otvoreno pravosuđenje omogućava mu da poticanjem i raspravljanjem sa stranaka o relevantnom materijalu premosti tu prepreku. Sud tako može za svaki konkretni slučaj koji ima u radu slobodno ocijeniti i potaknuti stranke da mu prezentiraju ono što smatra potrebnim da bi stekao uvjerenje o njihovoj tvrdnji. Tako ono što mu je Novelom ZPP-a iz 2003. oduzeto glede istražnih ovlasti u vezi samostalnog prikupljanja dokaza može biti nadomješteno suradnjom sa strankama kod prikupljanja procesnog materijala. Također, prema drugim odredbama ZPP-a on može posebno ocijeniti određena držanja stranaka⁷¹ pa se može zaključiti da se i suradnja za vrijeme aktivacije otvorenog pravosuđenja može ocijeniti na određen način i biti indikator sudu. S gledišta stranaka slobodna ocjena dokaza bi na prvi pogled mogla biti percipirana kao oduzimanje određenog stupnja predvidljivosti rezultata postupka jer rezultat raspravljanja ovisi o sučevoj uvjerenosti,⁷² a ne o nekom jasnom i „opipljivom“ pravilu. Uz ogradu da slobodna ocjena dokaza ne znači arbitrarnost i apsolutnu slobodu suca,⁷³

---

⁷¹ Sud će uzimajući u obzir sve okolnosti, prema svom uvjerenju ocijeniti hoće li uzeti za priznatu ili osporenu činjenicu koju je stranka najprije priznala, a onda potpuno ili djelomično porekla ili ograničila priznanje dodavanjem drugih činjenica (čl. 221. ZPP-a). Sud će, s obzirom na sve okolnosti, ocijeniti od kakva je značenja što stranka nije došla na saslušanje ili što je uskratila iskaz (čl. 269. st. 2. ZPP-a).

⁷² „Izraz uvjerenost, naime, indicira subjektivnu dimenziju zaključka suda o postojanju neke činjenice i njemu zapravo ima mjesta onda kad se činjenice utvrđuju dokazivanjem uz primjenu slobodne ocjene dokaza“ DIKA, *O standardima utvrđenosti činjenica u parničnom postupku*, str. 2.

⁷³ „Sudac nije slobodan od općih zakona logike, psihologije, znanosti, iskustva uopće. Sloboda i arbitrarnost nisu isto. Sučevo zaključivanje mora biti objektivno

upravo je i otvoreno pravosuđenje svojevrsno osiguranje te predvidljivosti jer sudac otvoreno komunicira o materijalu koji smatra potrebnim predložiti.⁷⁴

Tako je odnos otvorenog pravosuđenja i slobodne ocjene dokaza vidljiv i u odluci Županijskog suda:

„U tom pravcu tužiteljica svoj tužbeni zahtjev, prema već spomenutom, niti nije potkrijepila odlučnim dokazima (...) a niti se u tome dijelu prvostupanjski sud obzirom na tada zauzeto stajalište o osnovanosti zahtjeva tužiteljice poslužio načelom otvorenog pravosuđenja iz čl.219 st.2 ZPP-a pozivanjem tužiteljice da priloži odgovarajuće dokaze (...) Međutim, u odnosu na sve te činjenice prvostupanjski sud kako je već to u obrazloženju ove odluke istaknuto nije dao odlučne razloge, a niti je dao analizu i ocjenu provedenih dokaza u smislu čl.8 ZPP-a, pri čemu nije niti od strane tužiteljice zatražio sve odlučne dokaze. (...) U ponovljenom postupku prvostupanjski sud, (...) prije svega donijeti odluku o preinaci tužbe tužiteljice (čl.190 st.2 ZPP-a), te isti raspraviti pozivanjem isto tako tužiteljice da doprinese odlučne dokaze u odnosu na taj zahtjev koji još uvijek nisu priloženi u spis (odluke o prestanku njezinog rada kod poslodavca) te raspraviti razloge radi kojih je njoj prestao radni odnos, kao i razloge njezinom umirovljenju (...), a analizom i ocjenom svih, a posebno materijalnih dokaza koje je bila dužna u spis dostaviti tužiteljica, pri čemu je nesumnjivo odlučno, još uvijek, prije svega raspravljanje uzročno posljedične veze između nastanka štetnog događaja i toga osnova naknade štete, a to imajući u vidu već i provedene dokaze, kao i dokaze na koje će u daljnjem obrazloženju uputiti ovaj sud.“⁷⁵

---

prihvatljivo; mora odgovarati zaključivanju razumnog i razboritog čovjeka.“ TRIVA, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo*, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje, str. 166.

⁷⁴ S obzirom na to da im sudac iznosi razloge zbog kojih je potrebno nadopuniti činjenice i dokaze, preliminarno im daje do znanja kako razmišlja i što smatra relevantnim, tako sugerira i BRATKOVIĆ M.; Preinačujuća presuda i presuda iznenađenja, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 72, br. 1-2, 2022., str. 680.

⁷⁵ ŽUPANIJSKI SUD U VARAŽDINU, Sentenca Gžx 47/09-2 od 24. veljače 2010.

U navedenoj odluci drugostupanjski sud naglašava potrebu da se prvostupanjski sud primjenom načela otvorenog pravosuđenja pobrine da se pravilno i u potpunosti razjasni činjenično stanje. Zadaća je suda u smislu čl. 8. ZPP-a analizirati i ocijeniti svaki dokaz zasebno i sve dokaze zajedno. Tu zadaću može pravilno i potpuno ispuniti samo ako na raspolaganju ima sve odlučne dokaze, na čije predlaganje mora upozoriti stranke. Tako i u obrazloženju presude mogu biti vidljivi svi razlozi zbog kojih je sud donio odluku određenog sadržaja, a koji se potom mogu u drugostupanjskom postupku po potrebi i ispitati.⁷⁶ Donošenjem odluke bez da su poduzete navedene mjere drugostupanjskom sudu onemogućuje se saznanje o odlučnim razlozima za donošenje odluke određenog sadržaja, a strankama se oduzima ranije navedena doza predvidljivosti i opravdanosti rezultata postupka. Kao što je ranije navedeno, slobodna ocjena dokaza ne predstavlja samovolju; stoga mora biti vidljiva takva analiza dokaza te mora biti osigurano (upravo otvorenim pravosuđenjem) da sve odlučne činjenice i dokazi budu pravovremeno prezentirani u postupku i sadržani u spisu kako bi svi sudionici koji imaju interes u tome mogli biti upoznati s razlozima donošenja odluke.

3. Otvoreno pravosuđenje i teret dokazivanja

Stranke su dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice (čl. 7. st.1. ZPP-a). Svaka stranka dužna je iznijeti činjenice i predložiti dokaze na kojima temelji svoj zahtjev ili kojim pobija navode i dokaze protivnika (čl. 219. st. 1. ZPP-a). Ako sud na temelju izvedenih dokaza (članak 8. ZPP-a) ne može sa sigurnošću utvrditi

---

⁷⁶ Izostankom navođenja tih razloga u obrazloženju presude ostvaruje se i apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka opisana u čl. 354. st. 2. t. 11. ZPP-a.

neku činjenicu, o postojanju činjenice zaključit će primjenom pravila o teretu dokazivanja (čl. 221.a ZPP-a).

Primjena navedenih članaka bez prethodno provedenih odredaba 219. st. 2. i 288.a st. 2. ZPP-a stranke dovodi u rizik donošenja odluke primjenom odredaba o teretu dokazivanja.⁷⁷

U parničnom postupku barem će jedna stranka nastupiti s određenim zahtjevom te izložiti činjenice i dokaze kojima ih potkrepljuje. Druga stranka može zauzeti potpuno pasivan stav, priznati navode i zahtjeve tužitelja, protiviti im se ili postaviti vlastite zahtjeve.⁷⁸ U okviru otvorenog pravosuđenja, a kako je i vidljivo u sudskoj praksi, sud mora po mogućnosti već na pripremnom ročištu zauzeti određen stav prema prezentiranom procesnom materijalu i razjasniti kakav je stav tuženika⁷⁹ i značenje njegove potencijalne pasivnosti.⁸⁰

---

⁷⁷ STOKIĆ M.; *Otvoreno pravosuđenje kao uvjet primjene odredaba članka 221.a i članka 223. Zakona o parničnom postupku*, IusInfo, 2. svibanj 2012.

⁷⁸ TRIVA, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 431.

⁷⁹ VSRH, Rješenje Revt 314/15-2 od 14. travnja 2016.

⁸⁰ Stranačku pasivnost svakako treba procjenjivati od slučaja do slučaja jer i ona ima razne oblike. Može se raditi o stranci koja ne pristupa ročištima niti se na bilo koji drugi način očituje o predmetu spora i tvrdnjama protustranke. S druge strane, stranka može uredno sudjelovati na ročištima, no ne isticati protuzahitve ili osporavati tvrdnje o činjenicama protustranke. Razlike u oblicima stranačke pasivnosti značajne su zbog same objektivne mogućnosti suda da primijeni načelo otvorenog pravosuđenja. Za upoznavanje stranaka s radnim stavovima, bitno je da one barem na određen način sudjeluju u postupku, preciznije, da je sud u objektivnoj mogućnosti to s njima raspraviti. U takvoj mogućnosti neće biti ako se stranka pred njime ne pojavi. Tako VSRH, Rješenje Rev 1650/2011-2 od 26. ožujka 2014. i VSRH, Rješenje Rev 601/2012-2 od 26. kolovoza 2014. obje navode da prvostupanjski sud zbog stranačke pasivnosti, a posebice nedolaska na ročište, nije ni mogao dati upozorenja stranci u okviru otvorenog pravosuđenja, stoga se takav propust ne može sudu stavljati na teret. ŽUPANIJSKI SUD U VARAŽDINU, Rješenje Gž 1327/08-2 od 8. prosinca 2008. navodi da je pasivnost stranke koju je pokazala na ročištu, a koja je bila nedostatno iznošenje procesnog materijala, morala biti korigirana načelom otvorenog pravosuđenja.

Odredba o teretu dokazivanja eksplicitno je uvedena u ZPP 1990.⁸¹ kao rješenje na *non liquet* situaciju⁸² u kojoj sudac nakon provedenog dokaznog postupka nije bio u stanju formirati izvjesno uvjerenje o postojanju ili nepostojanju činjenica na koje se stranke pozivaju.⁸³ Također, osim tog objektivnog tereta dokazivanja koji popunjava nastalu prazninu u procesu utvrđivanja činjeničnog stanja, valja ukazati i na subjektivnu komponentu tereta dokazivanja, a to je da stranka koja ne uspije u dovoljnom stupnju uvjeriti sud u postojanje ili nepostojanje činjenice na koje se poziva trpi taj teret i ne uspijeva u svojoj tvrdnji ili zahtjevu.⁸⁴ Razlog je primjene tog pravila, dakle, nedostatnost dokaza za stvaranje sučeva uvjerenja o istinitosti tvrdnje stranke.

Primjena pravila o teretu dokazivanja trebala bi stoga biti mjera koja se poduzima tek nakon što su iscrpljene sve razumne⁸⁵ mogućnosti i ako ni tada sud nije donio čvrsto stajalište o utvrđenosti određene činjenice. Sud bi morao dostupnim sredstvima pokušati izbjeći primjenu takvog načela, a upozoravanje stranaka i druge aktivnosti u svrhu zaokruživanja činjeničnog stanja jesu alati kojima se to svakako može postići.

Tako Županijski sud o upozoravanju stranaka o potrebi predlaganja konkretnog dokaza iznosi:

„U ponovnom postupku prvostupanjski sud će ponovno raspraviti predmet spora, te će ukazati tužitelju na potrebu dodatnog dokazivanja činjenice da je šteta na predmetnom automobilu nastala od divljači, u kojem smislu je potrebno uputiti na eventualno provođenje dokaza vještačenjem

---

⁸¹ ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU (NN 27/90).

⁸² UZELAC, A.; *Teret dokazivanja*, Monografije Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2003., str. 376–378.

⁸³ TRIVA, BELAJEC, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo*, VI izmijenjeno i dopunjeno izdanje, str. 409.

⁸⁴ UZELAC, *Teret dokazivanja*, str. 375–378.

⁸⁵ U prvom redu one koje ne podrazumijevaju nesrazmjerne troškove. BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 248–249.

po vještaku odgovarajuće struke da li su konkretna oštećenja na vozilu tužitelja mogla nastati zbog naleta srneći divljači na predmetni automobil.”⁸⁶

Praksa žalbenih sudova koja upozorava na konkretno dokazno sredstvo koje je potrebno da bi se utvrdila određena činjenica dodatno ukazuje na primjenu pravila o teretu dokazivanja kao krajnju mjeru koja se ima poduzeti tek nakon što ostale metode nisu urodile plodom. Ipak, tako nešto ne treba tumačiti na način da se od sudova zahtijeva da strankama izričito navode koje dokaze moraju predložiti. Sud ih na to mora „uputiti“ (Gž 3373/2015-2), „predočiti im“ (Gž 838/2009-2), „dati im do znanja“ (Gž-3141/2015-2), što mora postići pitanjima i savjetima u okviru otvorenog pravosuđenja, navođenjem potrebe da se (dodatno) dopune dokazna sredstva jer predložena sredstva ne smatra dovoljnim da bi stvorio uvjerenje o istinitosti tvrdnji koje stranke navode. Direktnim navođenjem konkretnog dokaznog sredstva koje bi stranke trebale predložiti, sud potencijalno prelazi granice svojih ovlaštenja i prekomjerno pomaže stranci te prestaje biti nepristran subjekt u postupku, čime se briše prema dijelu sudske prakse već postojeća tanka granica koja priječi primjenu istražnog načela u postupku predlaganja dokaza.⁸⁷ Praktično gledano, ipak, ne postoji suštinska sadržajna razlika između upozorenja da, primjerice, određeni činjenični navod nije moguće dokazati na temelju izjava stranaka i svjedoka ili da sud izravno izjavi da je potrebno provesti vještačenje.

---

⁸⁶ ŽUPANIJSKI SUD U VARAŽDINU, Rješenje Gž 3373/2015-2 od 17. veljače 2016., tako isti sud u Rješenju Gž 838/2009-2 od 24. kolovoza 2009., i u Presudi Gž-3141/2015-2 od 20. siječnja 2016.

⁸⁷ Vidi bilj. 59.

4. Rasprava o pravnim pitanjima spora i standard savjesne i brižljive stranke

Upozoravanje na potrebu iznošenja odlučnih činjenica i predlaganja određenih dokaza mora biti popraćeno razlozima zbog kojih sud smatra da je to potrebno, čime se faktički otvara mogućnost da stranke tome proturječe u tom trenutku ili kasnijem stadiju postupka te da se otvori i pitanje o pravnoj prirodi spora, odnosno norme (u pravilu) materijalnog prava koju sudac prema dostupnim podacima smatra primjenjivom.

Prisutna već u osnovnim odredbama ZPP-a, rasprava o pravnim pitanjima spora jedan je od oblika manifestacije načela otvorenog pravosuđenja. Njezin značaj dodatno je porastao izmjenama ZPP-a 2022., a što je potaknuto praksom Europskog suda za ljudska prava u vezi primjene članka 6. EKLJP⁸⁸ i izbjegavanja donošenja presude iznenađenja.⁸⁹

Sudac kao stručnjak i poznavatelj prava jest onaj koji u konačnici određuje koja se norma materijalnog prava ima primijeniti u sporu. Kako načelo *iura novit curia* nalaže, sud će po tužbi postupiti i kada tužitelj nije naveo pravnu osnovu tužbenog zahtjeva, a ako je tužitelj pravnu osnovu naveo, sud nije njome vezan (čl. 186. st 3. ZPP-a).

Ipak, makar je pravna osnova spora u konačnici u domeni suda, radi boljeg razumijevanja, argumentacije stavova, predlaganja materijala i općenitog držanja u sporu obuhvaćena je pravom na saslušanje i kontradiktorno raspravljavanje. Percepcija o pravnoj

---

⁸⁸ BRATKOVIĆ, *Preinačujuća presuda i presuda iznenađenja*, str. 679.

⁸⁹ „Nije svaka presuda koja iz nekog razloga (neugodno) iznenadi koju od stranaka ujedno i presuda iznenađenja. (...) Presuda iznenađenja je, dakle, presuda zasnovana na činjenicama ili doka zima o kojima strankama nije bila pružena razumna mogućnost da se o njima izjasne ili pak presuda zasnovana na pravnoj ocjeni spora koju savjesna i brižljiva stranka, s obzirom na dotadašnji tijek postupka, nije mogla razumno predvidjeti, a sud strankama prethodno nije pružio razumnu mogućnost da se o toj pravnoj ocjeni izjasne.“ *Ibid.*, str. 678. i 681.

osnovi spora predstavlja značajan spoznajni okvir strankama o relevantnim činjenicama i dokazima te formulaciji zahtjeva u postupku. Pravna osnova spora bitan je element formiranja sučevih radnih stavova i stranke stoga moraju s njom biti upoznate. Vodeći se pravnom osnovom koju sud ne smatra primjenjivom, stranka je u opasnosti od neizlaganja relevantnih činjenica i dokaza te posljedica primjene tereta tvrdnji i dokazivanja. Štoviše, izložene i uspješno dokazane činjenice mogu biti u konačnici povoljne za drugu stranku i njezine zahtjeve te time stranka dodatno može naštetiti svojoj poziciji.

Propisivanjem prava da stranke sa sudom, u primjerenom mjeri, rasprave o pravnoj osnovi odgovara, kako potrebi da se stranka zaštiti od djelovanja svih sudionika u postupku, tako i potrebi da se spor svestrano raspravi i da se razjasni koje bi činjenice određena pravna osnova podrazumijevala kao pretpostavke za njezinu primjenu.

Standard savjesne i brižljive stranke⁹⁰ u postupku je važan za određivanje pojma presude iznenađenja pa valja uputiti na odnos otvorenog pravosuđenja i tog standarda. Adekvatnom primjenom načela otvorenog pravosuđenja stranku se upozna s mogućim pravnim kvalifikacijama predmeta spora, one na koje se poziva sud i/ili one na koje se poziva protustranka. Nakon što je upoznata s mogućim pravnim kvalifikacijama, ona ih mora sve imati na umu kao potencijalno primjenjive na spor te se kasnije ne može pozivati

---

⁹⁰ Savjesna i brižljiva stranka mora u obzir uzeti sve razumno predvidive pravne ocjene spora i u skladu s njima u postupku iznijeti sve relevantne činjenice. (...) One pravne ocjene koje su predvidive svakako su one koje jasno proizlaze iz zakonskih odredaba ili ustaljene sudske prakse, pravna kvalifikacija o kojoj se u okvirima otvorenog pravosuđenja raspravljalo tijekom prvostupanjskog postupka ili ona o kojoj su se tijekom postupka suglasile obje stranke. BRATKOVIĆ, *Preinačujuća presuda i presuda iznenađenja*, str. 683.

na to da je sudskom odlukom „iznenađena“ osim, naravno, ako sud u svojoj odluci ne odstupa od tih kvalifikacija u potpunosti.⁹¹

Županijski sud u Splitu standard savjesne i brižljive stranke tumači:

„S druge strane, a u situaciji kada su pobijanoj presudi prethodile dvoje ukidne odluke ovog drugostupanjskog suda (Gž-771/04 i Gžp-1000/11) s opširno izloženim stajalištima o pravnim pitanjima spora te uputom prvostupanjskom sudu da se ta pitanja rasprave sa strankama, što je prvostupanjski sud i učinio, tada su i stranke bile posve otvoreno upoznate sa stavovima suda od kojih zavisi usmjeravanje parnice. Stoga, te kada pobijana presuda ne izlazi iz okvira onih pravnih i činjeničnih pitanja spora koja su iznesena i detaljno raspravljena pred sudom, doista nema govora o povredi načela otvorenog pravosuđenja.“⁹²

5. Značenje izraza „na drugi sorsishodan način“

Usredotočen na „zaokruživanje“ činjeničnog stanja, čl. 288.a st. 2. ZPP-a navodi alate kojima se sudac u postupku koristi te u toj odredbi o materijalnom upravljanju postupkom dodano konkretizira ostvarenje načela otvorenog pravosuđenja.

Tako o procesnom materijalu u svojoj odluci VSRH iznosi:

„Naprotiv, postupak suda sukladan je navedenim zakonskim odredbama budući je tužitelj izričito upitan da li predlaže daljnje izvođenje dokaza što je on opetovano odbio pa zbog toga i takvog slijeda događaja, sud više nije bio dužan upozoravati tužitelja na njegovu dužnost iznošenja činjenica i predlaganja daljnjih dokaza.“⁹³

---

⁹¹ „I uopćeno se može reći da su na svim razinama sudovanja otvoreno pravosuđenje te aktivna kolaboracija suda i stranaka u razrješavanju svih činjeničnih i pravnih problema nekog spora najbolja prevencija presuda iznenađenja.“ *Ibid.*, str. 701.

⁹² ŽUPANIJSKI SUD U SPLITU, Rješenje Gžp 981/2013 od 20. veljače 2014.

⁹³ VSRH, Rješenje Rev 2048/2012-2 od 11. listopada 2016.

Prema ocjeni VSRH, nižestupanjski sud tu je zadaću ostvario izričitim pitanjem predlaže li se daljnje izvođenje dokaza u postupku, stoga nisu bila potrebna dodatna upozorenja; takvo pitanje stranka je trebala uzeti u obzir kao signal da izvedeni dokazi nisu bili dovoljni da se kod suda stvori potrebno uvjerenje o postojanju činjenice na koju se poziva.

Zakonodavac u čl. 288.a st. 2. ZPP-a koristi formulaciju „na drugi svrsishodan način“, čime daje prostora sucu da u svakom pojedinom slučaju upotrijebi sredstvo koje sam smatra optimalnim za ostvarivanje cilja utvrđivanja činjeničnog stanja važnog za odluku. Ideju o tome što bi bilo obuhvaćeno takvom formulacijom moguće je uvidjeti proučavanjem njemačkog sustava parničnog postupka. U njemačkom sustavu aktivnosti suda usmjerene su na razjašnjenje nejasnoća u pogledu procesnog materijala, usmjeravanju parničnih radnji prema najprikladnijoj procesnoj formi i informiranju stranaka o stajalištima suda.⁹⁴ Široko prihvaćene ovlasti u ostvarenju otvorenog pravosuđenja u njemačkom postupku omogućavaju sudu, a i u praksi dovode do toga se stranke radi određenih razjašnjenja pozivaju i pisanim zahtjevima za očitovanje, pa čak ponekad se razjašnjenja mogu tražiti telefonski.⁹⁵

Posebno je u njemačkoj praksi zanimljiva funkcija usmjeravanja parničnih radnji prema najprikladnijoj procesnoj formi. Takvim savjetima stranke se usmjerava da svoja držanja optimalno usklade s ciljem koji namjeravaju postići.⁹⁶ Primjenom takve prakse na čl. 288.a st. 2. ZPP-a u kojem je istaknuta važnost mirnog rješenja spora logično proizlazi da bi, između ostalog, „drugi svrsishodan način“ obuhvaćao razna pitanja, savjete i upute kojima se stranke pokušava približiti mirnom rješenju spora, a posebice što je u istom

---

⁹⁴ BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 136.

⁹⁵ *Ibid.*, str. 138.

⁹⁶ *Ibid.*, str. 137.

članku navedeno da će sud tijekom pripremnog ročišta upoznati stranke s mogućnostima da spor riješe sudskom nagodbom ili u medijaciji i obrazložiti im te mogućnosti (čl. 288.a st. 1. ZPP-a). Takav zaključak proizlazi i iz činjenice da pravilnom primjenom otvorenog pravosuđenja stranke bivaju upoznate sa svojim izgledima u sporu⁹⁷ te je poželjno primjenu otvorenog pravosuđenja usmjeriti u cilju alternativnog načina rješavanja spora, čime bi se postupak pred sudom ranije okončao.⁹⁸

6. Značenje punomoćnika u primjeni otvorenog pravosuđenja

Izloživši određena pitanja, javlja se potreba analize uloge i značaja odvjetnika u parničnim postupcima u odnosu na načelo otvorenog pravosuđenja. Otvara se pitanje može li čvrstim ustaljivanjem primjene tog načela odvjetnički status u parničnom postupku biti ugrožen i sveden na puke formalnosti, pisanja podnesaka i sličnih radnji.

Kako je nedopustivo diskriminirati stranku na temelju njezina socijalnog statusa i mogućnosti angažmana odvjetnika kao zastupnika u postupku, tako je nedopustivo dovesti u nepovoljniji položaj stranku koja ima odvjetnika i isključiti ju od određenih pouka. Iz toga proizlazi da je za primjenu načela otvorenog pravosuđenja irelevantno zastupa li stranku punomoćnik, jer se otvorenim pravosuđenjem saniraju nedostaci procesnog materijala,⁹⁹ u svrhu izbjegavanja iznenađujuće presude ili one koja

---

⁹⁷ *Ibid.*, str. 241–242., 289–291.

⁹⁸ SMILJAN PERVAN, *Uloga suda prvog stupnja u utvrđivanju relevantnog činjeničnog stanja u kontekstu napuštanja načela materijalne istine i prihvaćanja načela stranačke istine*. Autorica navodi da je kao sutkinja u predmetima koje je imala u radu na prikladan način provodila načelo otvorenog pravosuđenja u uzoru na njemački praksu, što je često dovelo do sklapanja sudske nagodbe.

⁹⁹ NORAC KEVO, *Odrasla načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi*, str. 13–16. i ŠAGOVAČ, *Zabrana presude iznenađenja u parničnom postupku*, str. 30–31.

ne odgovara objektivnoj istini, a kojemu uzroci mogu biti razni i ne nužno uvjetovani stranačkim neznanjem.

Tako je Županijski sud odlučio:

„Ako sud ocijeni da stranka nije iznijela sve pravnoodlučne činjenice, odnosno nije predložila odgovarajuće dokaze za njih dužan je na to upozoriti stranku. Obveza suda da strankama omogući saznanje koje činjenice su uopće pravno relevantne u sporu i koja dokazna sredstva, proizlazi neposredno iz odredbe članka 288. a. stavka 2. ZPP-a u kojoj je impostirano načelo otvorenog pravosuđenja (...) Sud treba razmotriti pravna pitanja spora ne samo u mjeri u kojoj je to potrebno kako bi se stranke potakle na davanje razjašnjenja u vezi s odlučnim činjenicama, kako navodi odredba članka 288. a. stavka 2. ZPP-a, nego u okviru savjesnog upravljanja raspravom treba otkriti strankama svoj pravni pogled o sporu, odnosno otvoreno priopćiti strankama svoje radne teze o primjeni pravne norme i o činjeničnim i pravnim pitanjima, kako ih on vidi. Ta obveza vrijedi bez obzira na to ima li stranka u sporu punomoćnika u osobi odvojetnika ili nema.“¹⁰⁰

Neki izvori angažman profesionalnog zastupnika koriste kao razlog za isključenje primjene tog načela.

„Nije osnovan žalbeni razlog tužitelja da ga je sud bio dužan upozoriti na nedostajuće dokaze, jer sud temeljem čl. 219. st. 2. ZPP-a, prema obvezujućem stavu ovoga suda, nije na to dužan upozoriti stranku koja ima punomoćnika s obzirom da je u parnici zastupa osoba koja posjeduje stručna znanja. Stoga žalba tužitelja nije osnovana.“¹⁰¹

Takvo mišljenje valja kritički razmotriti imajući na umu postupak sučeve spoznaje o činjenicama, tj. slobodnu ocjenu dokaza

---

¹⁰⁰ ŽUPANIJSKI SUD U SPLITU, Rješenje Gžx 129/2015-2 od 10. rujna 2015.

¹⁰¹ Tako ŽUPANIJSKI SUD U KOPRIVNICI, Presuda Gž 1806/2010-2 od 21. prosinca 2010., ŽUPANIJSKI SUD U SLAVONSKOM BRODU, Presuda Gž 1347/2016-2 od 26. listopada 2017., ŽUPANIJSKI SUD U ZAGREBU, Presuda Gž 1133/2023 od 20. lipnja 2023.

i činjenicu da sud, u pravilu, nije vezan drugim pravnim shvaćanjima. S druge stranke, neki¹⁰² naglašavaju da angažman odvjetnika ne osigurava automatski i njegovu kompetenciju, a zbog čega stranka ne smije biti oštećena pa smatraju da njegovo postojanje čak u nekim slučajevima treba i ignorirati.

Zbog prihvatanja sustava slobodne ocjene dokaza (čl. 8. ZPP-a) možemo reći da u pravilu¹⁰³ ne postoji recept po kojem bi netko, pa i visoko kompetentan odvjetnik, bio siguran da će sudac u nešto biti uvjeren. Donošenje sudske odluke je unutarnji kognitivni proces čiji tijek je pravilu vidljiv u obrazloženju presude, a izjave suda dane u sklopu provođenja otvorenog pravosuđenja mogli bismo shvatiti svojevrsnim sažetim preliminarnim obrazloženjem presude¹⁰⁴. Isključenjem primjene provedbe načela otvorenog pravosuđenja zbog angažmana odvjetnika nastala bi apsurdna situacija u kojoj stranke koje su angažirale odvjetnika ostaju u opasnosti sudačkih neočekivanih zaključaka, a one bez odvjetnika bivaju posebno upozorene na potrebu dopune svojih tvrdnji i „zastupane od strane suda“.

Tim više, pravna znanja, vještine i resursi kojima odvjetnici raspolažu trebali bi biti dodatna motivacija za širu primjenu tog načela jer su, u pravilu, adekvatniji od stranaka da shvate implikacije radnih teza suda i o njima raspravljaju. Angažman

---

¹⁰² BRATKOVIĆ, *Preinačujuća presuda i presuda iznenađenja*, str. 684. (u bilj. 48), i TRIVA, *Pravne posljedice (ne)pravilne primjene odredbe o pružanju pomoći neukoj stranci u parničnom postupku*, str. 218.

¹⁰³ Iznimku od toga predstavljaju činjenice koje se mogu dokazati samo određenim ispravama. Tako sporazum o mjesnoj nadležnosti (čl. 70. st. 3. ZPP-a), punomoć (čl. 97. ZPP-a), dokumentarni platni nalog (čl. 446. st. 1. ZPP-a), ugovor o arbitraži (čl. 6. ZA).

¹⁰⁴ Tako primjedba da se sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja te dokazna sredstva za utvrđivanje spornih činjenica koji se nalaze u planu upravljanja postupkom također nalaze u početnom dijelu obrazloženja svake kontradiktorne presude. BROZOVIĆ, J.; O planu upravljanja postupkom, u: BARBIĆ, J. (ur.) *Modernizacija parničnog procesnog prava*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2023., str. 231-232. Također vidi bilj. 74.

odvjetnika u provođenju otvorenog pravosuđenja može efektivno pridonijeti bržoj konkretizaciji mjerodavne pravne osnove i potrebnog procesnog materijala te, kao kvalificiranog stručnjaka, razvoju prava u praksi.

II. Trenutak korištenja sudskih ovlaštenja

Iz samog početka čl. 219. st. 2. i čl. 288.a st. 2. ZPP-a vidljivo je da otvoreno pravosuđenje svoje ostvarenje nalazi prije svega u prethodnom postupku. U tom stadiju parničnog postupka stranke i sud koncentrirani su na prikupljanje i sistematiziranje procesne građe. Osnovni zadaci prethodnog postupka ovise o posebitostima svakog spora. U prvom redu usmjereni su na okončanje spora ako nisu ispunjene sve procesne pretpostavke ili ako već postoje pretpostavke za meritorno odlučivanje. U slučajevima kada je to moguće, prethodni postupak usmjeren je na pokušaj postizanja mirnog rješenja spora. Ako ništa od prethodnog nije moguće, prethodni postupak usmjeren je na jasno određivanje predmeta spora i predmeta raspravljanja, planiranje i kontroliranje prikupljanja procesnog materijala i određivanje načina i vremenskog slijeda raspravljanja na glavnoj raspravi.¹⁰⁵ Zato je razumljiva dikcija kojom se primjena načela otvorenog pravosuđenja veže za taj procesni stadij.

Ocjena svrsishodnosti za pravilno rješenje spora i potreba upozoravanja stranaka na predlaganje procesnog materijala implicira da do trenutka aktivacije sudačkog ovlaštenja na takav pothvat stranke po sučevom uvjerenju već nisu iznijele sve relevantne činjenice i predložile sve potrebne dokaze kojima bi potkrijepile svoje tvrdnje i zahtjeve. U okviru navedene odredbe

---

¹⁰⁵ BROZOVIĆ, *Učinkovito provođenje prethodnog postupka*, str. 674.

stoga je vidljivo da se takvo ovlaštenje neće aktivirati svaki put, nego samo onda kada sudac smatra da je to potrebno.

Tako je za aktivaciju sudskih odredaba o otvorenom pravosuđenju od samog procesnog stadija prethodnog postupka mnogo bitniji trenutak sučeve spoznaje da postoje nedostaci u procesnom materijalu ili određeni disparitet u poimanju pravne prirode spora. Donošenje pravilne odluke i izbjegavanje presude iznenađenja nadilazi potrebu da se otvoreno pravosuđenje strogo ostvaruje isključivo u prethodnom postupku, posebice što određenim iznimkama ZPP omogućuje da se u kasnijem stadiju ispravi greška njegove neprimjene.

D. DALJNJE PROCESNE IMPLIKACIJE NAČELA OTVORENOG PRAVOSUĐENJA

I. Otvoreno pravosuđenje i procesne prekluzije

Stranke su dužne već u tužbi i odgovoru na tužbu, a najkasnije na pripremnom ročištu iznijeti sve činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve, predložiti dokaze potrebne za utvrđivanje iznesenih činjenica te se izjasniti o činjeničnim navodima i dokaznim prijedlozima protivne stranke (čl. 299. st. 1. ZPP-a). Stranke mogu tijekom glavne rasprave iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze samo ako ih bez svoje krivnje nisu mogle iznijeti, odnosno predložiti prije zaključenja prethodnog postupka (čl. 299. st. 2. ZPP-a). Nove činjenice i nove dokaze koje su stranke iznijele, odnosno predložile tijekom glavne rasprave protivno tom pravilu sud neće uzeti u obzir (čl. 299. st. 3. ZPP-a). Dužnost je suca pojedinca, odnosno predsjednika vijeća da se brine da se o predmetu spora svestrano raspravi, ali da se zbog toga postupak ne odugovlači, tako

da se rasprava po mogućnosti dovrši na jednom ročištu (čl. 311. st. 2. ZPP-a).

Prekludiranjem stranaka u iznošenju novih činjenica i dokaza te ograničavanjem na prethodni postupak dodatno je naglašena potreba da stranke na vrijeme budu upoznate i spremne dopuniti svoj procesni materijal. Stajalište o nepravilnoj primjeni odredaba o otvorenom pravosuđenju¹⁰⁶ moguće je prihvatiti i uzeti u obzir kod primjene čl. 299. st. 2. ZPP-a te prihvatiti kao ispričavajući razlog strankama te im omogućiti iznošenje novih činjenica i dokaza u raspravi. Sve to, ipak, ide nauštrb vremenskog i novčanog troška postupka, što su sukladno čl. 10. st. 1. stranke i sud dužni izbjeći.

Samim propisivanjem i ograničavanjem iznošenja činjenica i predlaganja dokaza na prethodni postupak, uz iznimku opravdanog zakašnjenja, na sud se prebacuje dodatno opterećenje pri dosljednom provođenju načela otvorenog pravosuđenja. Sud prema tome do zaključenja prethodnog postupka, kada je u pravilu zadnji trenutak iznošenja činjenica i predlaganja dokaza, mora zauzeti stav o pravnoj osnovi ili pravnim osnovama spora o kojem sudi i o tome poučiti stranke. Također u dijalogu sa strankama mora doći do određene razine uvjerenja da će materijal o kojem se raspravljalo u prethodnom postupku biti dostatan da se njime utvrde sve relevantne sporne činjenice na glavnoj raspravi. Problem se javlja ako stranke ne uzimaju u obzir da im se prilikom primjene odredaba o otvorenom pravosuđenju prezentira radni, a ne konači

---

¹⁰⁶ „Ako sud nije ispunio svoju dužnost razmatranja sa strankama i pravnih pitanja spora, radi saniranja deficita procesnog materijala prije zaključenja prethodnog postupka, nego tek tijekom glavne rasprave, u tom slučaju se strankama ne može pripisivati krivnju ako postoji potreba dopune činjeničnog i dokaznog materijala.“
ŠAGOVAČ, *Zabrana presude iznenađenja u parničnom postupku*, str. 23.

stav suda.¹⁰⁷ Rizik takvog postupanja je evidentan i obuhvaća sve sudionike u postupku, i suca i stranke.

Sudac je, nakon što se dovrši glavna rasprava, dužan¹⁰⁸ donijeti odluku o postavljenom tužbenom zahtjevu na temelju prezentiranog procesnog materijala primjenjujući norme materijalnog prava čijim pretpostavkama najbolje odgovara utvrđeno činjenično stanje.¹⁰⁹ Lako je zamisliti situaciju u kojoj u tijeku prethodnog postupka prezentirane činjenice daju sudu zaključiti da je primjenjiva određena pravna norma (ili pravne norme), da bi za vrijeme rasprave izvođenjem dokaza i utvrđenja spornih činjenica do zaključenja rasprave uvidio da te norme koje je imao na umu ne treba primijeniti, već neke druge.

Sudac bi tada morao donijeti zakonitu i pravilnu odluku na temelju prezentiranih činjenica te odstupiti od svojih upozorenja i navođenja usmjerenih strankama u okviru otvorenog pravosuđenja tijekom prethodnog postupka. Takva situacija strankama daje razumljiv razlog za nezadovoljstvo i stav da se radi o nelojalnom postupanju suda u većoj mjeri nego što bi bilo da načelo otvorenog pravosuđenja nije provedeno u postupku. Razlog tome je što ih je sud nepravilnom primjenom načela otvorenog pravosuđenja naveo na određenu taktiku koja se ispostavila neuspješnom, a odvratio od ostalih taktika koje bi za njih bile povoljne.¹¹⁰ Dakako, zbog toga bi stranke mogle podnijeti i žalbu¹¹¹ i dodatno produljiti postupak. Za

---

¹⁰⁷ BULJAN, *Digitalna preobrazba postupka i asertivni suci kao nositelji novih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku*, tako i BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 172-173.

¹⁰⁸ Sud ne može odbiti da odlučuje o zahtjevu za koji je nadležan (čl. 2. st. 2. ZPP-a). Sud odlučuje o tužbenom zahtjevu, u pravilu, na temelju usmene, neposredne i javne rasprave (čl. 4. ZPP-a).

¹⁰⁹ TRIVA, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 579-581.

¹¹⁰ BRATKOVIĆ, *Preinačujuća presuda i presuda iznenađenja*, str. 685.

¹¹¹ Ako je sud u odluci odstupio od pravne ocjene o kojoj se ranije u postupku raspravljalo, donio je presudu iznenađenja.

suca je to dodatna opasnost prihvaćanja žalbe na višem sudu, što utječe na njegovo ocjenjivanje, a posredno i na ugled.

Ako bi sud na vrijeme (primjerice tijekom glavne rasprave ili pred sam njezin kraj) uvidio da je zbog njegove pogrešne procjene postupak usmjerio u utvrđivanju za postupak irelevantnih činjenica ili nezadovoljavajuće kvalitete i kvantitete relevantnih činjenica, morao bi pozvati stranke na dodatna pojašnjenja, u svrhu izbjegavanja donošenja nepravilne presude ili presude iznenađenja. Tako, premda je u pravilu ograničen procesnim stadijem u kojem se nalazi u vidu dodatnog prikupljanja građe, zauzimajući stav da je opravdano aktivirati članak 299. st. 2. ZPP-a, sud svoju grešku može ispraviti.

Takav zaključak može se analogijom izvesti i iz odluke Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske:

„Nije pravilan ni jasan razlog odbijanja izvođenja dokaza samim time što su dokazi predloženi nakon što je preotvorena glavna rasprava u situaciji kada tužitelj nije prekludiran u svom pravu iznošenja dokaza sve do novog zaključenja glavne rasprave (članak 299. stavak 2. ZPP-a). (...) Nadalje, nije jasan razlog koji je dao prvostupanjski sud u odluci da neće izvoditi dokaz saslušanjem zakonskih zastupnika stranaka, iznoseći zaključak da se iz njihovih iskaza ne bi mogle utvrditi sporne činjenice jer bi svatko ustrajao u svojim navodima (...). Ovo posebice jer sud može postavljati pitanja radi provjere, dopune i razjašnjenja spornih činjenica i omogućiti suprotnoj strani postavljanje pitanja.“¹¹²

Osim što se u odluci zauzima stav o mogućnosti predlaganja dokaza sve do novog zaključenja glavne rasprave, o pitanju (za vrijeme prethodnog postupka) predloženog i odbijenog dokaza naglašava se važnost postavljanja pitanja radi provjere, dopune i razjašnjenja spornih činjenica. Ako sud nije pravilno utvrdio

---

¹¹² VISOKI TRGOVAČKI SUD REPUBLIKE HRVATSKE, Rješenje Pž-1962/2017-7 od 12. ožujka 2019.

predmet raspravljanja ili omogućio da se iznesu sve odlučne činjenice, (...) (čl. 288.a st. 2. ZPP-a) pa zbog toga postoji potreba da se razjasne pojedina važna pitanja, mora biti omogućeno da na glavnoj raspravi budu predložene nove činjenice i dokazi. Štoviše, s obzirom na to da se u navedenom slučaju radi o ponovno otvorenoj glavnoj raspravi,¹¹³ još više je uočljiva važnost otvorenog pravosuđenja za donošenje pravilne i zakonite odluke i da nije prihvatljivo otvoreno pravosuđenje beziznimno ograničiti na prethodni postupak.

Pitanje je ipak koliko bi to u praksi dovelo do zadovoljstva stranaka. Takvo postupanje ne samo da bi uzrokovalo produljenje postupka nego i značajne troškove za stranke jer se izvođenje dokaza predujmljuje, a stranke su prije toga, vodeći se uputama suda, predložile i predujmile dokaze koji su se ispostavili nedostatnima ili čak beskorisnima za spor.

Sud bi u svrhu izbjegavanja takvih situacija morao biti spreman i stručan u izuzetno visokoj mjeri i sposoban na vrijeme predvidjeti sve moguće rasplete kako bi sveobuhvatno upozorio stranke na relevantni procesni materijal. Pri tome ipak mora paziti da uputi na činjenice i dokaze koje smatra relevantnim u tom trenutku, a ne koji bi eventualno mogli postati relevantni jer prekomjernim iznošenjem takvog materijala postupak se dodatno zagušuje.¹¹⁴ Postaviti takav zahtjev može biti iznimno opterećujuće za sud, kao i za same stranke s obzirom na to da je izvođenjem dokaza, a pogotovo određenih vrsta (primjerice isprave, iskazi svjedoka), moguće doći do neočekivanih zaključaka. Stoga je potrebno naglasiti važnost

---

¹¹³ Sudac pojedinac, odnosno vijeće tijekom vijećanja i glasanja može odlučiti da se glavna rasprava ponovno otvori ako je to potrebno radi dopune postupka ili razjašnjenja pojedinih važnijih pitanja (čl. 305. ZPP-a).

¹¹⁴ BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 265.

pripreme suda, kako u smislu edukacije sudaca¹¹⁵ tako i u svakom konkretnom predmetu pravovremeno proučiti spis.¹¹⁶

Za sprječavanje opisanih zapleta bitno je i strankama naglasiti da se radi o radnim, a ne konačnim stavovima suda, da im postupanje po upozorenjima suda o procesnom materijalu ne garantira uspjeh u sporu te da aktivacijom odredaba o otvorenom pravosuđenju nije otklonjena stranačka odgovornost brinuti se o svojim građanskim pravima i obvezama i tako se ponašati u postupku.

Propisivanjem dužnosti suca pojedinca, odnosno predsjednika vijeća, da brine o svestranom raspravljanju spora¹¹⁷ dodatno ojačava stav o otvorenom pravosuđenju kao alatu pomoći sudu i u stadiju glavne rasprave.¹¹⁸

II. Otvoreno pravosuđenje i plan upravljanja postupkom

Ako sud ocijeni da nije moguće na istom ročištu zaključiti prethodni postupak te održati i zaključiti glavnu raspravu, izradit će plan upravljanja postupkom (čl. 292.a st. 3. ZPP-a). Plan

---

¹¹⁵ ARAS KRAMAR, JOVIĆ, *Nove činjenice i dokazi u parničnom postupku*, str. 64., BULJAN, *Digitalna preobrazba postupka i asertivni suci kao nositelji novih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku*, STOKIĆ, *Otvoreno pravosuđenje kao uvjet primjene odredaba članka 221.a i članka 223. Zakona o parničnom postupku*, PAVLOVIĆ, M.; *Stranačka istina po načelu otvorenog pravosuđenja i pravilima o teretu dokazivanja*, IusInfo, 22. rujna 2022.

¹¹⁶ NORAC KEVO, *Odras načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi*, str. 9., STOKIĆ, *Otvoreno pravosuđenje kao uvjet primjene odredaba članka 221.a i članka 223. Zakona o parničnom postupku*.

¹¹⁷ Što bi, osim zakonskog imperativa, valjalo shvatiti kao dodatni naglasak jasne zadaće sudačke funkcije da pruži pravnu zaštitu u odnosu na ugrožena ili povrijeđena građanska prava.

¹¹⁸ ARAS KRAMAR, JOVIĆ, *Nove činjenice i dokazi u parničnom postupku*, str. 64., BULJAN, *Digitalna preobrazba postupka i asertivni suci kao nositelji novih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku*, str. 64., NORAC KEVO, P.; *Odras načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi*, str. 7.

upravljanja postupkom treba sadržavati: sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja, dokazna sredstva za utvrđivanje spornih činjenica, rok za pribavljanje dokaznih sredstava koja je tek potrebno pribaviti, rok za podnošenje pisanih očitovanja stranaka na navode protivne stranke te nalaz i mišljenje vještaka, datum i vrijeme održavanja ročišta za glavnu raspravu (čl. 292.a st. 4. ZPP-a). Plan upravljanja postupkom sud određuje rješenjem u pravilu na prvom ročištu u postupku. Prije donošenja rješenja o planu upravljanja postupkom sud će strankama omogućiti da se na ročištu o njemu izjasne. (čl. 292.b st. 1. ZPP-a).

Plan upravljanja postupkom, uveden Novelom ZPP-a iz 2022., još jedan je u nizu instrumenata ubrzanja i koncentracije parničnih postupaka. Vodeći se intencijom zakonodavca, radi se o jednom sažetom „putokazu“ za daljnje postupanje u postupku. Kao još jedan izraz načela lojalne suradnje suda¹¹⁹ i stranaka, pretpostavlja suradnju stranaka u planiraju procesnih aktivnosti, kako u sadržajnom tako i u vremenskom smislu kako bi se postupak proveo u skladu sa zahtjevima ekonomičnosti.¹²⁰

U sadržajnom smislu, polazišna točka je određivanje predmeta raspravljanja, što pretpostavlja izjašnjavanje stranaka i iznošenje svih činjenica na kojima temelje svoje zahtjeve, a potom utvrđivanje koja su od izloženih pitanja među strankama sporna. Bez lojalne suradnje koja podrazumijeva pravovremeno iznošenje činjenica od strane stranaka i raspravljanje o njima potaknuto sudačkim podstrekačkim aktivnostima, nemoguće je cjelovito formirati plan budućih procesnih aktivnosti. Pravilno i pravovremeno određivanje predmeta raspravljanja je radnja materijalnog

---

¹¹⁹ BROZOVIĆ, *Je li prethodni postupak doveo do koncentracije i kraćeg trajanja parničnog postupka?*, str. 756–757, BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 687., BROZOVIĆ, *O planu upravljanja postupkom*, str. 227 i 241.

¹²⁰ BROZOVIĆ, *Je li prethodni postupak doveo do koncentracije i kraćeg trajanja parničnog postupka?*, str. 760, BROZOVIĆ, *Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku*, str. 248., BROZOVIĆ, *O planu upravljanja postupkom*, str. 230.

upravljanja postupkom o kojoj u značajnoj mjeri ovisi trajanje postupka i sprječava njegovo odugovlačenje. Tako se stranke dodatno sprječava u neloyalnom postupanju koje se u ovom slučaju u prvom redu može očitovati (namjernom) nepotpunom iznošenju tvrdnji.

Vremensko planiranje aktivnosti u suradnji sa strankama, za razliku od prijašnjeg sučeva arbitrarnog određivanja vremena poduzimanja procesnih aktivnosti, doskače se odgađanjima istih zbog nemogućnosti prisustvovanja stranaka. Konzultiranjem sa strankama glede rasporeda u obzir se uzimaju i njihove obaveze koje se ne tiču postupka, a zbog kojih ne mogu sudjelovati u procesnim aktivnostima. Takva suradnja je smisljena i dodatno pojačava stupanj odgovornosti propisan čl. 10. st. 1. ZPP-a jer se potencijalne razloge nemogućnosti dolaska stranaka ili njihovih zastupnika na ročište koje bi bilo zakazano za određen dan uzima u obzir kako bi se pravovremeno mogla umanjiti potreba odgode te se sužuje krug razloga koji se smatraju opravdanim za odgodu. U tom smislu valja napomenuti da se dužnost lojalne suradnje uz stranke takvim tumačenjem proteže i na njihove zastupnike koji isto u velikom broju slučajeva odgađaju dolazak na ročište, čime se postupak produljuje. Uz koordinaciju vremena održavanja ročišta s ostalim obavezama stranaka i njihovih zastupnika, naglašena je i potreba njihove discipline u vidu pripreme za sudjelovanje na ročištima i podnošenja očitovanja na aktivnosti ostalih subjekata u postupku.

Stranke i sud u tom cilju moraju zajedno djelovati u određenju procesnog materijala i formiranju plana upravljanja jer samo takvim postupanjem mogu donijeti plan koji će odgovarati potrebama spora i moći biti dosljedno¹²¹ ispraćen u nastavku postupka.

---

¹²¹ Ili bar u mjeri u kojoj bude dopušteno ostalim okolnostima.

III. Sankcioniranje povrede načela otvorenog pravosuđenja u drugostupanjskom postupku

Presuda se može pobijati zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka (čl. 353. st. 1. t. 1. ZPP-a). Bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji ako sud u tijeku postupka nije primijenio ili je nepravilno primijenio koju odredbu ovog zakona, a to je bilo ili je moglo biti od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude (čl. 354. st. 1. ZPP-a). Bitna povreda odredaba parničnog postupka uvijek postoji ako kojoj stranci nezakonitim postupanjem, a osobito propuštanjem dostave, nije dana mogućnost da raspravlja pred sudom (čl. 354. st. 2. t. 6. ZPP-a).

Imajući u vidu svrhu načela, valjalo bi kritički razmotriti stav o tome da nepoštivanje odredaba o otvorenom pravosuđenju treba ocjenjivati kao relativno bitnu povredu parničnog postupka.¹²² Brojna sudska praksa također sistematizira neprimjenu odredaba o otvorenom pravosuđenju pod relativno bitne povrede parničnog postupka.

Tako primjerice VSRH navodi:

„Zbog svega toga revizijski sud ne nalazi da je u postupku pred drugostupanjskim sudom (suglasno čl. 385. st. 1. toč. 2. ZPP) mogla biti ostvarena relativno bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 1. u vezi sa čl. 219. st. 2. ZPP, na koju se podnositelj revizije poziva.“¹²³

---

¹²² TRIVA, *Esej o „otvorenom pravosuđenju“*, str. 223., NORAC KEVO, *Odras načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi*, str. 9–10., ŠAGOVAČ, *Zabrana presude iznenađenja u parničnom postupku*, str. 25.

¹²³ VSRH, Presuda Rev 66/2015-2 od 14. siječnja 2015.

„Zbog svega rečenog ne može se govoriti o povredi odredbe čl. 354. st. 1. u vezi čl. 219. st. 2. ZPP-a na koju se poziva podnositelj revizije.“¹²⁴

„Konačno, ako se revizijskim navodima u kojima se ističe da je sud propustio upozoriti tuženika kao neuku stranku o potrebi provedbe predmetnog dokaza može dati značaj prigovora o povredi načela otvorenog pravosuđenja (čl. 354. st. 1. u vezi čl. 219. st. 2. ZPP), tada valja odgovoriti da u smislu odredbe čl. 385. st. 1. t. 2. ZPP relativno bitne povrede odredaba parničnog postupka mogu biti razlog za izjaoljivanje revizije samo ako su učinjene u postupku pred drugostupanjskim sudom.“¹²⁵

Posebno je zanimljiva odluka Županijskog suda:

„Također nije počinjena ni relativno bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 1. u svezi čl. 219. ZPP jer su stranke tijekom postupka postupale u smislu čl. 219. ZPP a da je sud prvog stupnja i upozorio tužitelja na ovlasti koje ističe u žalbi vezano uz odredbu čl. 219. st. 2. ZPP (nepravilna primjena odredbe čl. 219. st. 2. ZPP) navedeno ne bi moglo biti od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude.“¹²⁶

Prema navedenoj odluci Županijskog suda u Zagrebu, konstatira se da nepravilna primjena odredbe čl. 219. st. 2. ZPP-a ne bi mogla biti od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude, što je i sam temelj razlikovanja relativno i apsolutno bitnih povreda odredaba parničnog postupka. Ono što u tom smislu treba razmotriti nije sama primjena odredbe, jer ona ovisi o procjeni svrsishodnosti koja je zadatak suda koji taj predmet ima u radu. Ono što treba razmotriti u svakom predmetu jest u kojem opsegu je nepravilna primjena te odredbe utjecala na mogućnost kontradiktornog raspravljanja pred sudom. Tim više što otvoreno pravosuđenje ne obuhvaća samo upozorenje na nedostatnost

---

¹²⁴ VSRH, Presuda Rev x 571/2010-2 od 24. listopada 2012.

¹²⁵ VSRH, Presuda Rev 972/2008-2 od 15. travnja 2010.

¹²⁶ ŽUPANIJSKI SUD U ZAGREBU, Presuda Gž R 753/2015-3 od 24. listopada 2017.

činjenica i dokaza, nego obuhvaća mnogo šire ovlasti i dužnosti suda u ostvarivanju svestranog raspravljanja spora.

Pravo na kontradiktorno raspravljanje pred sudom jest aktivna realizacija načela saslušanja stranaka u kojem stranke iznose svoje stavove protiv stavova protivnika i suda.¹²⁷ Također, naglašava se da se načelom saslušanja stranaka svakoj stranci treba omogućiti da izražava svoje zahtjeve, navode, prijedloge, činjenične navode i izjašnjavanja o relevantnim pitanjima.¹²⁸ Uzevši u obzir također odredbe kojima nije moguće donijeti odluku na činjenica i dokazima o kojima se stranka nije izjasnila (čl. 7. st. 3. ZPP-a) i proučene odredbe o raspravi o pravnoj biti spora i zabrani donošenja izjednačujuće presude (čl. 5. st. 2. i čl. 5. st. 4. ZPP-a), ne može se tvrditi da se stranka izjasnila o relevantnim pitanjima ako se izjašnjavala o pitanjima koje je ona u tijeku postupka smatrala relevantnim bez da ju je sud upozorio da je njegov stav o tim pitanjima različit. Također, navodi se da je zakonitost sudskih odluka ovisna o pravu da se stranke izjasne o svim pitanjima od kojih zavisi odluka u sporu te da je praksa ESLJP-a pravo na saslušanje stranaka proširila tako da se strankama mora omogućiti da se upoznaju i izjasne o mišljenjima svih tijela i osoba koji bi mogli utjecati na donošenje odluke.¹²⁹ Sasvim je jasno da je mišljenje suda ono koje u konačnici najviše utječe na donošenje odluke. U prilog tome ide upravo činjenica da se zbog takvog utjecaja suda odstupilo od razmatranja da se načelo ograničavajuće naziva „obostrano saslušanje stranaka“ kako se to činilo u literaturi ranijeg datuma.¹³⁰

---

¹²⁷ TRIVA, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo*, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje, str. 158., autori također jasno naglašavaju da se time osigurava „dinamičnost rasprave, svestrano pretresanje spora, iscrpno prikupljanje građe, razdvajanje spornog od nespornog, brzu i adekvatnu reakciju suda i stranaka na rezultate raspravljanja“.

¹²⁸ *Ibid.*, str. 150.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ Vidi bilj. 16.

Nadalje, ako pravu stranaka na kontradiktorno raspravljanje odgovara dužnost suda da prouči zahtjeve, navode o činjenicama, dokazne prijedloge i pravnu argumentaciju bez prethodnog prejudiciranja njihove relevantnosti,¹³¹ onda je svrha tog proučavanja materijala od strane suda dodatno implicirana. Sud materijal ne proučava samo da bi na temelju njega donio odluku nego i da omogući uvjete da se prije toga o njemu svestrano raspravi. Ne može se smatrati da je tu zadaću ispunio ako ju je ispunio polovično, to jest ako nije svoje stajalište do kojeg je neminovno došao proučavanjem materijala obznanio strankama i dao im novu, može se reći i najbitniju sferu raspravljanja o sporu. Činjenica da ne bi smio prethodno prejudicirati relevantnost procesnog materijala naprosto traži da otvorenim raspravljanjem sa strankama dođe do takvog zaključka koji bi strankama trebao onda i pravovremeno obznaniti da i one u potpunosti ostvare pravo da ih se sasluša, ovog puta o njegovim stavovima.

Tako se može zaključiti da stranka, premda su joj dostavljena sva pismena i dopisi o kojima se očitovala te pozivi na poduzimanje procesnih radnji i pristupanju na ročišta kojima se odazvala, nije mogla raspravljati o svemu što je moglo utjecati na konačni ishod postupka jer sud nije aktivirao odredbe o otvorenom pravosuđenju.

Dodatan argument za stav da se radi o apsolutno bitnoj povredi jest taj da se propuštanje dostave izričito navodi kao postupanje koje dovodi do onemogućavanja stranci da raspravlja pred sudom. Propuštanje dostave nije jedini način na koji to stranci može biti onemogućeno, no analoškim tumačenjem pravila o dostavi i zakazivanju ročišta također se može doći do zaključka koji ide u prilog tome da izostanak otvorenog pravosuđenja strankama onemogućava (svestrano) raspravljanje pred sudom. Kao primjer mogu se tumačiti odredbe prema kojima pripremno ročište treba

---

¹³¹ TRIVA, DIKA, *Građansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, str. 151.

odrediti tako da strankama ostane dovoljno vremena za pripremu, a najmanje osam dana od primitka poziva (čl. 286. st. 1. ZPP-a) i da pisana očitovanja stranaka moraju biti dostavljena sudu i protivnoj stranci najkasnije osam dana prije ročišta na kojem se trebaju raspraviti (čl. 299.a st. 3. ZPP-a).¹³² Ako se onemogućuje da stranke zbog nedostatka vremena dođu nepripremljene na ročište i da budu na taj način „zaskočene“ na ročištu, zašto bi bilo prihvatljivo kada su „zaskočene“ stavovima suda o kojima ne samo što nemaju ni osam dana za pripremu, nego za njih saznaju tek u presudi?

Tako o tome što podrazumijeva pojam raspravljanja Visoki trgovački sud navodi:

„Bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 2. t. 6. ZPP-a postoji ako je kojoj stranci nezakonitim postupanjem onemogućeno raspravljanje pred sudom. Pod pojmom raspravljanja ne smatra se samo doslovno onemogućavanje dolaska na glavnu raspravu propuštanjem dostave poziva stranci, nego i svako takvo postupanje koje stranci onemogućava da na raspravi dokazuje svoje tvrdnje o odlučnim činjenicama. U ovom slučaju sud je zauzeo pogrešno pravno stajalište u pogledu pravne snage dokaznih sredstava te odbio prijedlog stranke za izvođenje dokaza, čime je onemogućio raspravljanje o odlučnim činjenicama. (...) Sud doduše nije dužan izvesti sve predložene dokaze, ali razlog zbog kojega je odbio saslušati zakonsku zastupnicu tuženika nije valjan, pa je tuženiku onemogućeno da o odlučnim činjenicama raspravlja pred sudom.“¹³³

Uvjerljivo je moguće tvrditi da izostanak upozorenja na nekonkluzivnost tužbe, proturječnost tvrdnji i zahtjeva stranaka

---

¹³² Primjer je i kad sud dopusti preinaku tužbe, dužan je ostaviti tuženiku vrijeme potrebno da se može pripremiti za raspravljanje po preinačenoj tužbi, ako za to nije imao dovoljno vremena. Na isti način sud će postupiti ako tuženik koji se ne protivi preinaci zatraži da mu se ostavi potrebno vrijeme radi pripremanja (čl. 190. st. 7. ZPP-a).

¹³³ VISOKI TRGOVAČKI SUD REPUBLIKE HRVATSKE, Rješenje Pž 200/05-3 od 20. prosinca 2007.

dovodi do posljedica usporedivih s (neopravdanim) odbijanjem izvođenja predloženog dokaza. Stranka je možda bila u mogućnosti predložiti dokazno sredstvo koje bi joj pomoglo u sporu prilikom utvrđivanja odlučnih činjenica, a sud ju je od toga odvratio neprimjenom ili nepravilnom primjenom načela otvorenog pravosuđenja.

Također, glede saslušanja vještaka Županijski sud navodi:

„Dakle, iz ove odredbe jasno proizlazi da vještak svoj nalaz i mišljenje iznosi redovito usmeno na raspravi, a da postoji mogućnost da on svoj nalaz i mišljenje daje i u pisanom obliku prije rasprave pa je u ovom slučaju sud prvog stupnja trebao primijeniti odredbu čl. 260. st. 1. ZPP-a jer svrha usmenog iznošenja nalaza i mišljenja vještaka je da stranke postavljanjem pitanja vještaku razjasne eventualne primjedbe na vještački nalaz i mišljenje. Budući da je sud prvog stupnja stoga prigovore tuženika na nalaz i mišljenje vještaka bio dužan raspraviti usmenim saslušanjem vještaka na raspravi, a da nije pozvao vještaka na glavnu raspravu radi saslušanja o spornim pitanjima u njegovom nalazu i mišljenju time je postupio protivno čl. 5., čl. 297. st. 3. i čl. 302. st. 2. ZPP-a. Slijedom toga, a obzirom na to da tuženiku nije dana mogućnost da na glavnoj raspravi s vještakom raspravi dinamiku nastanka prometne nezgode i visinu štete, počinjena je bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 2. toč. 6. ZPP-a.“¹³⁴

Navedena odluka suda ponovno potvrđuje tvrdnju da za ostvarenje imperativa pravičnog suđenja i omogućavanja raspravljanja pred sudom nije dovoljno puko pozivanje na ročište, nego ujedno moraju biti osigurane i okolnosti da se to na ročištu i kvalitetno ostvari obuhvaćanjem svih elemenata koji mogu utjecati na konačnu odluku. U navedenom slučaju radi se o spornim pitanjima koja proizlaze iz nalaza i mišljenja vještaka. Ako stranke

---

¹³⁴ ŽUPANIJSKI SUD U VARAŽDINU, STALNA SLUŽBA U KOPRIVNICI, Rješenje Gž-879/2020-2 od 16. studenog 2020.

imaju pravo raspravljati i izjasniti se o zahtjevima i navodima protivne stranke (čl. 5. st. 1. ZPP-a) te raspravljati o rezultatima izvođenja dokaza (čl. 297. st. 2. ZPP-a), što uključuje i raspravljanje s vještacima, a pritom i iznositi svoja pravna shvaćanja koja se odnose na predmet spora (čl. 297. st. 3. ZPP-a), nesumnjivo je da takvo raspravljanje mora biti omogućeno i u pogledu pravnih shvaćanja¹³⁵ i ostalih uvjerenja suda kao jednog od temeljnih subjekata parničnog postupka.¹³⁶

U tom smislu ne negira se uloga suda da procjenjuje jesu li dodatna razjašnjenja, pitanja i upozorenja usmjerena strankama nužna da bi se spor svestrano raspravio. Samim time, ne znači da je sud apsolutno obvezan u svakom sporu aktivirati odredbe o otvorenom pravosuđenju ne uzimajući u obzir svrsishodnost takvog postupanja. Ipak, ako je nepravilno procijenio svoju diskrecijsku ovlast i time onemogućio strankama da svestrano raspravljaju, evidentno iz toga proizlazi da se radi o bitnoj povredi parničnog postupka apsolutne prirode. Ako je prisutan ijedan element, ijedan stav suda koji nije pravovremeno obznanjen strankama, a na kojima je utemeljena odluka, nesumnjivo je da je došlo do povrede načela (svestranog) saslušanja stranaka i raspravljanja pred sudom.

E. Zaključak

Promatran razvoj modernog hrvatskog parničnog postupka prati kontinuiran razvoj značaja načela otvorenog pravosuđenja. Jačanjem odgovornosti stranaka za ishod parničnog postupka ojačala je i svijest o primjeni tog načela, čemu je očiti pokazatelj

---

¹³⁵ Posebice zbog načela *iura novit curia*.

¹³⁶ TRIVA, DIKA, *Gradansko parnično procesno pravo, VII izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, x str. 297.

njegova izričita afirmacija nakon zakonskih izmjena ZPP-a iz 2003. Sa svrhom zaštite stranaka od neočekivanih ishoda sudskih postupaka, aktivno sudjelovanje suda u prikupljanju procesne građe usmjerilo se na upozoravanje stranaka o nedostacima procesnog materijala uzrokovanim stranačkim neznanjem, neusklađenosti poimanja pravne kvalifikacije te različite uvjerenosti o kvaliteti procesnog materijala i njegovu potencijalu u utvrđivanju relevantnog činjeničnog stanja od strane suda. Daljnje izmjene samo su dodatno ojačale potrebu primjene tog načela koje je postupno prožimalo ostale odredbe ZPP-a. Načelo otvorenog pravosuđenja preraslo je svoju ulogu zaštitnika od iznenađujuće presude te postalo vrijedan alat u suradnji suda i stranaka u provođenju efikasnog parničnog postupka.

Odredbe koje spominju svrsishodnost i prikladnost kao uvjete i modalitete primjene tog načela te sama dikcija odredbe čl. 219. st. 2. ZPP-a koja zbog riječi „može“ neke navodi da zaključak da se ne radi o imperativnoj normi, očekivano su dovele do rezerviranih i neujednačenih stavova suda o nužnosti i dosega primjene, u prvom redu zbog bojazni sudova glede dovođenja u pitanje njihove nepristranosti. Takav stav, premda je očekivan, ne može i ne smije biti prepreka dosljednom provođenju zakonskih odredaba, a posebice zbog brojnih procesnih implikacija (ne)pravilne primjene načela otvorenog pravosuđenja.

Odredbe o otvorenom pravosuđenju ne predstavljaju puku mogućnost kojom se sudovi mogu koristiti, već ih se treba prihvatiti kao odredbe presudnog značenja i, kao takve, temelj za tumačenje ostalih odredaba parničnog postupka u zadatku pružanja ekonomične, pravilne i zakonite pravne zaštite koja bi osiguravala saslušanje stranaka.

Stoga nije naodmet u praksi sudova i stručnim krugovima usuglasiti se barem oko okvirnog dosega tog načela te strankama

pružiti dodatnu pomoć i izvjesnost u ostvarivanju pravne zaštite, a sudovima sigurnost u opstanku njihovih presuda. Dosljednoj primjeni načela otvorenog pravosuđenja u sudskoj praksi mogla bi doprinijeti i izmjena zakonskog teksta na način da se u čl. 219. st. 2. ZPP-a riječ „može“ zamijeni riječima „će, u pravilu“, pri čemu bi se dikcija približila onoj u čl. 288.a st. 2. ZPP-a, dok bi svrsishodnost takvog postupanja kao temeljni okidač za aktivaciju odredbe i dalje ostala u domeni sudske procjene. Pravilnom, optimalnom i nepristranom primjenom tog načela postupci bi se koncentrirali i ubrzali, bez da je to na štetu osnovnih procesnih postulata, a time bi se zasigurno ojačalo povjerenje javnosti u pravedno i efikasno pravosuđe.

The Open Justice Principle

MATEA ŠTEFANIĆ

Summary

This thesis analyzes the principle of open justice in modern Croatian civil proceedings. The principle of open justice requires the court to warn the parties of their obligation to present relevant facts and evidence in the proceedings and to openly discuss the factual and legal aspects of the dispute. In this way, procedural material is clarified and completed, a surprise judgment is prevented, and loyal cooperation between the court and the parties is enabled with the aim of efficiently disposing of the case. By analyzing the provisions on open justice in relation to the evolution of other provisions of the Civil Procedure Act and the procedural implications of the application of the principle of open justice, emphasis is placed on the need for its consistent application and acceptance of its fundamental importance in providing legal protection.

Keywords: *open justice, surprise verdict, fair hearing, economy, loyal cooperation*